

Cinege

Vasi Madártani Tájékoztató

24. szám

Ornithological Newsletter of Vas County

The issue 24th

Szerkesztette:

Gyurácz József

Editor:

J. Gyurácz

Szombathely

2019

Baumgartner Tibor (1957-2019) emlékének
In memory of Tibor Baumgartner

ISSN 1416-6356
ISSN 1786-2000 on-line változat

Kiadja a

Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület
I. Chernel Ornithological and Nature Conservation Society

(MME 8. Sz. Vas megyei Csoportja, The Vas County group of MME/BirdLife Hungary)
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., honlap: www.chernelmte.extra.hu, www.fw.hu/chernelmte

dr.habil. Gyurácz József

elnök/president

Lőrincz Csilla

titkár/secretary

Horváth Ildikó

gazdasági vezető/economic secretary

dr. Bánhidi Péter

Varga László

alelnök/vice-president

Illés Péter

dr. Kóta András

titkárhelyettes/vice-secretary

Tartalom

EGYESÜLETI ÉLET	Oldal
Visszatekintés 2019-re	5
TERMÉSZETVÉDELEM	
<i>Gyurácz József, Simon Gergely, Solt Szabolcs, Palatitz Péter: A szombathelyi Pelikán-parkban telelő és fészkelő vetési varjú (<i>Corvus frugilegus</i>*) állománya, forrásterületei, a varjak okozta konfliktusok és megoldási lehetőségei</i>	6
<i>Faragó Ádám, Harsányi Krisztián, Kutschi Péter, Ottó Erzsébet, Szentirmai István: Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság madártani tevékenységei 2019-ben</i>	28
<i>Németh Csaba: Megfigyelések az erdősülés és erdőfejlődés természetes folyamatairól a Tömördi Madárvártán</i>	35
MONITORING, FAUNISZTIKA	
<i>Kóta András: A fehér gólya (<i>Ciconia ciconia</i>) állományfelmérése Vas megyében 2019-ben</i>	41
<i>Gyurácz József, Bánhidi Péter: Madárgyűrés a Tömördi Madárvártán 2019-ben</i>	45
<i>Faragó Ádám: Madárvonulás-kutatás Kondorfán 2019-ben</i>	50
<i>Harsányi Krisztián: Színes gyűrűs jelölések és megkerülések Vas megyében - 2019</i>	54
<i>Gyurácz József: Tömördön élt az ország legidősebb erdei pintye (<i>Fringilla coelebs</i>) 2019-ben</i>	56
<i>Kóta András: Érdekes megfigyelések Vas megyében 2019-ben</i>	58
<i>Kóta András: Gyöngyöshermáni madármegfigyeléseim 2019-ben</i>	63
KRÓNIKA	
<i>Gyurácz József: A Tömördi Madárvárta is Vas megyei érték</i>	68
<i>A Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület munkájának támogatói 2019-ben</i>	69

*Latin madárnevek írása a <http://www.aerc.eu/tac.html> szerint - a szerk.

Contents

SOCIETYLIFE	Pages
Looking back on 2019	5
CONSERVATION	
<i>József Gyurácz, Gergely Simon, Szabolcs Solt, Péter Palatitz</i> : Population and source areas of wintering and nesting Rook (<i>Corvus frugilegus</i> *) in the Pelican Park of Szombathely	6
<i>Ádám Faragó, Krisztián Harsányi, Péter Kutsch, Erzsébet Ottó, István Szentirmai</i> : Bird protection activities by Órség National Park Directorate in 2019	28
<i>Csaba Németh</i> : Observations on the natural processes of forest succession around the Tömörd Bird Ringin Station	35
MONITORING ON THE FAUNA	
<i>András Kóta</i> : Results of the White Stork (<i>Ciconia ciconia</i>) monitoring project of Vas County in 2019	41
<i>József Gyurácz, Péter Bánhidi</i> : Bird Ringing at the Tömörd Bird Ringing Station in 2019	45
<i>Ádám Faragó</i> : Bird migration research in Kondorfa, 2019	50
<i>Krisztián Harsányi</i> : Colour ringing of birds in Vas County - 2019	54
<i>József Gyurácz</i> : In 2019, the country's oldest Common Chaffinch (<i>Fringilla coelebs</i>) lived in Tömörd	56
<i>András Kóta</i> : Avifaunistical data of the rare bird species in Vas County, 2019	58
<i>András Kóta</i> : Brief summary on the bird observation carried out on the gravel-pit lake at Gyöngyöshermán in 2019	63
CHRONICLE	
<i>József Gyurácz</i> : The Tömörd Bird Ringing Station is also a value of Vas County	68
Sponsors of the <i>István Chernel</i> Ornithological and Nature Conservation Society in 2019	69

*The Latin bird names are written according to the <http://www.aerc.eu/tac.html> szerint - *edit.*

EGYESÜLETI ÉLET

Visszatekintés 2019-re Looking back on 2019

The article lists the projects in 2019. Those not mentioned in the rest of this newsletter are: general assembly in February, applications for funding.

2019. február 9-én, Kőszegen, a Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpontban rendeztük meg 31 fő részvételével az egyesület rendes évi közgyűlését. A közgyűlés elfogadta az egyesület 2018. évi szakmai és pénzügyi beszámolóját, valamint a 2019. évi munkatervét és költségvetését.

Április 5-án rendeztük meg a Madarak és Fák Napja országos vetélkedő területi fordulóját, melyen tizennégy csapat vett részt. A versenynek a Szombathelyi Erdészeti Zrt. Saághy István Erdészeti Információs Központja adott otthont. Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóságával együttműködve év elején elkezdtük a sasszinkron és egyéb madármonitozási programjainkat. Szombathely Önkormányzatának felkérése alapján az MME Központjával közösen elvégeztük a Pelikán-park vetési varjú kolóniájának vizsgálatát. Március 30-tól április 7-ig rendeztük meg a Tömördi Madárvárta tavaszi madárgyűrűző programját. Áprilisban tizenhatodik alkalommal indítottuk el az Állandó Ráfordítású Gyűrűzés (CES) madármonitoring programunkat a Tömördi Madárvártán. 2019. július 28-tól november 3-ig huszonkettedik alkalommal folyamatosan működtettük a Tömördi Madárvárta Actio Hungarica madárgyűrűzési programját. Az ELTE Savaria Egyetemi Központ biológia és biológiatanár szakos hallgatói ökológia terepgyakorlatuk egy részét idén is a madárvártán töltötték.

A Szombathelyi Erdészeti Zrt. közreműködésével a rétek egy részét ez évben is kezelni tudtuk gépi szárzúzóval, illetve kézi kaszálással. Október 5-6-án a Tömördi Madárvártára szervezett madármegfigyeléssel bekapcsolódtunk az Európai Madármegfigyelő Napok akcióba. Az MME 2019. évi küldöttközgyűlésén Lendvai Imre és Lőrincz Csilla képviselte helyi csoportunkat. Ez évi tevékenységünkről is többször hírt adtunk különböző lapokban, rádiókban, tévékben és közösségi oldalunkon. A Tömördi Madárvárta 20 éves tevékenységének eredményeiből készült tanulmányt az ÉLETÜNK 2019. évi 4. számában publikáltuk. Tagtársainknak köszönjük áldozatkész segítségüket és további eredményes munkát kívánunk!

A Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület vezetősége

TERMÉSZETVÉDELEM

A szombathelyi Pelikán-parkban telelő és fészkelő vetési varjú (*Corvus frugilegus*) állománya, forrásterületei, a varjak okozta konfliktusok és megoldási lehetőségei

„Pelikán-ügyirat”

Gyurácz József¹ – Simon Gergely² – Solt Szabolcs² – Palatitz Péter²

1. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Savaria Egyetemi Központ, Biológiai Tanszék
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyuracz.jozsef@sek.elte.hu
2. Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, 1121 Budapest, Költő u. 21.

J. Gyurácz, G. Simon, Sz. Solt, P. Palatitz: Population and source areas of wintering and nesting Rook (*Corvus frugilegus*) in the Pelican Park of Szombathely

The estimated number of winter Rooks in the Pelican Park in winter 2018/2019 is 4,500-5,500. Estimated number of breeding birds is 224 pairs in Pelican Park in April 2019. The nests were building almost exclusively on sycamore. The population of nesting Rooks can be considered stable between 2009 and 2019. One of the main feeding areas of wintering Rooks is the gardens of Gyöngyöszőlős and Gyöngyöshermán. Smaller flocks of Rooks feed regularly in the city's large landfill, both in winter and during the breeding season. We do not recommend intervening in the life of Rooks breeding and wintering in Pelican Park.

Bevezetés

A vetési varjú (*Corvus frugilegus*) természetben betöltött ökológiai funkciójáról, hazai fészkelő állományának időbeli változásáról, természetvédelmi helyzetéről, a madárfaj 20. században lezajlott urbanizációjáról és az ezekből fakadó ember-varjú konfliktusokról könyvfejezetek (Haraszthy 1998, Csörgő et al. 2009), országos (Solt 2008) és megyei szintű (Bank 2012) tanulmányok is készültek.

Az ún. varjúproblémák közül Szombathelyen a Pelikán-parkban (Park közepe: 47°14'12"N, 16°37'20"E, <https://earth.google.com>) telelő/fészkelő vetési varjak látványa, hangoskodása és szennyezése okozta zavarás áll fenn, mert a varjak jelenléte a környéken lakó emberek egy részének nyugalma negatívan hat. A helyi önkormányzat több mint tíz éve keresi azt a törvényes megoldást, amivel a vetési varjaknak nem okoz kárt, a madarak jelenlétére érzékeny embereknek pedig nyugodt lakhatási feltételeket biztosít. Ehhez a megoldáshoz készítettünk egy szakmai dokumentációt, melynek helyi vonatkozású fejezeteit az alábbiakban ismertetjük.

A Pelikán-parkban telelő/éjszakázó vetési varjak száma 2018/2019 telén

A Szombathelyen telelő vetési varjak egyedszámáról korábbi felmérések nem

készültek. A Magyarországon fészkelő példányok nem vonulók, ezért feltételezzük, hogy a helyi fészkelők és a Kelet-Európai síkságról érkezők októbertől márciusig együtt telelnek, de ezt csak a madarak jelölésével lehetne egyértelműen megállapítani. A teelő példányok március első felében elhagyják Szombathely területét, 2019. március 20-án már csak a helyi fészkelők voltak jelen a parkban. Az itt teelő varjak az éjszakát a Pelikán-park fáin (platán, tölgy, kőris) töltik. Az éjszakázó madarak számát 2019 januárjában becsültem meg. A madarak 16 és 17 óra között foglalták el a magas fák lombkoronájának felső részében lévő ágvégeken éjszakázó helyeiket. A többségük elsősorban D, DK-i irányból érkezett a fákra. Az esti behúzás után terepen megszámláltam két, kevés száraz lombbal rendelkező, sok madarat viselő magas fán a varjúkat. Ezekről a fákról, madarokról fényképet is készítettünk, a nyomtatott, kinagyított fotókon pontosabban megszámlálhattuk a madarakat. Az egyik fán 249, a másikon 529 varjút számláltam meg, a kettő átlaga $389 \pm 197,99$ pld/fa. Az átlagot megszoroztam 12-vel, a parkban lévő azon magas fák számával, melyeken az éjszakázó madarak túlnyomó többsége helyet foglalt ($389 \times 12 = 4668$). Az eredmény alapján a Pelikán-parkban 2018/2019 telén teelő vetési varjak száma 4500-5500 példányra tehető. Szombathely más részein nincs tudomásunk nagyobb éjszakázó csapatról, kisebb csapatok éjszakázhatnak máshol is, de ezt a lehetőséget nem vizsgáltam. A Pécsen (lakossága kétszerese Szombathely lakosságának) és környékén teelő vetési varjak számát 10000-20000 példányra (Bank 2012), a Debrecenben (lakossága több mint kétszerese Szombathely lakosságának) éjszakázó vetési varjak számát húsz évvel ezelőtt 1 millióra (Haraszthy 1998), 2018-19 telén 15000-25000 példányra (Kövér et al. 2019) becsülték. A teelő varjú csapatok között kis számban csókák (*Corvus monedula*) is rendszeresen és állandó jelleggel előfordultak, arányukat 1-2%-ra becsültük.

A Pelikán-parkban fészkelő vetési varjak számának alakulása 1980-tól 2019-ig

Az 1942-ben elvégzett országos fészkelőállomány felmérés nem vette figyelembe a 100 párnál kisebb fészektelepeket. Szombathely nem szerepel az ennél nagyobb varjú kolóniákkal rendelkező vasi települések között a felmérés szerint (Vertse 1943), de publikált adatok hiányában nem tudjuk, hogy kisebb telepek voltak-e ebben az időszakban a város területén vagy nem. 1980-ban 228 pár 1981-ben 300 pár (egy telepen), 1982-ben 225 pár (két telepen) fészkelte Szombathelyen (Fragó 1984), de nem tudjuk, hogy ezekből mennyi volt a Pelikán-parkban. Csak gondolhatjuk, hogy az 1981-ben jelzett egy telep a Pelikán-parkban és környékén

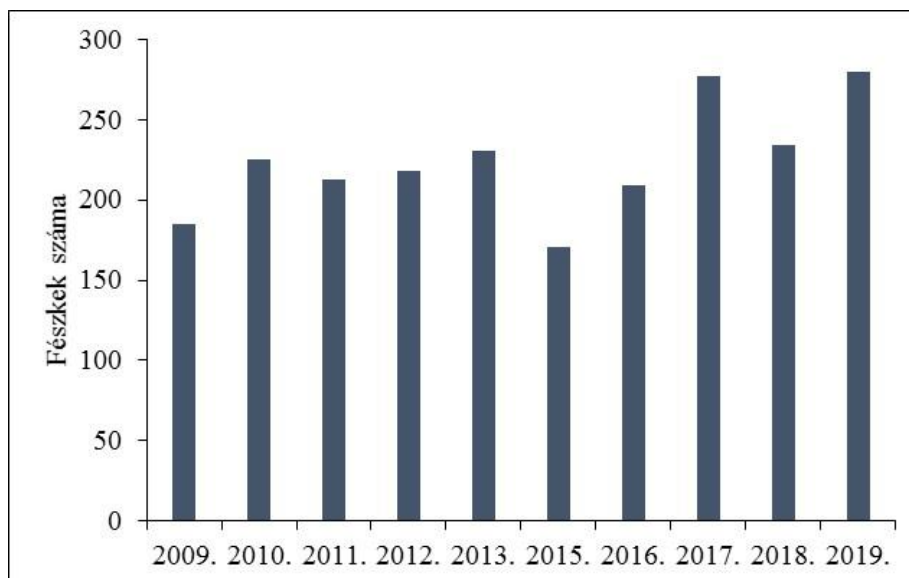
lehetett. Az 1990-es évekből nincs adat, 2001-től az MME Vas megyei Helyi Csoport tagjai (Vörös Norbert szóbeli közlése), a Savaria Egyetemi Központ Biológiai Tanszékének oktatója és diákjai (dr. Szinetár Csaba írásbeli közlése, Szár és munkatársai 2018), valamint az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai (Gruber 2008, Faragó és munkatársai 2015, 2016, 2017, 2018) végezték.

Az eltérő módszereket alkalmazó felmérések eredményeit, melyek egyes években hiányosak (n.a.= nincs adat), máskor ellentmondásosak, az 1. táblázat tartalmazza. 2001 és 2018 között a legkevesebb (40 pár) fészkelő párt 2008-ban, a legtöbbet (131 pár) 2017-ben regisztrálták. 2019-ben március közepétől április második feléig végeztünk több alkalommal fészekszámolást és fészkelőpár becslést. A tapasztalatok alapján a fészkelő kolóniák egyedszáma április 15. utánra már teljes. A fészkelőfákról készített fotók, valamint a fészkek és a madarak terepi számlálása alapján 281 fészket számoltuk meg és 224 párba becsültük a fészkelő varjúkolónia nagyságát a Pelikán-parkban. A Pelikán Hotel kertjében és a kert melletti platánokon lévő fészkekkel és fészkelő párokkal együtt a fészkek száma 298, a párok becsült száma 238 volt 2019 áprilisában. A fészkek és a fészkelő párok 2019 előtti számolásainak pontos idejéről, időráfordításáról és módszertanáról nem minden esetben van pontos ismeretünk. Véleményünk szerint a felmérések többsége a fészkek és a fészkelő párok számát alul becsülte, különösen sok fészkek és fészkelő madár esetén. Tapasztalatunk szerint a fészkek pontosabb megszámlálásához és a fészkelő párok pontosabb becsléséhez a fészkelőfákról megfelelő rálátási szögben készült fotó is szükséges. Messzemenő következtetések levonása nélkül az újabb adatokat összehasonlítva az 1980-as évek adataival az látszik, hogy a 20. század végén bekövetkezett állománycsökkenés a szombathelyi populációt is érintette, ugyanakkor 2009. és 2019. között a lineáris regressziós analízis alapján a Pelikán-parkban fészkelő vetési varjak állománya stabilnak minősíthető (GLM: $r=0,57$; $t=1,98$; $p=0,082$, 1. ábra). Vas megye más településein (pl. Csepreg, Mesterháza) lévő vetési varjú telepek fészkelő madarainak számában is stabilitást, illetve mérsékelt növekedést tapasztaltunk az utóbbi években. Bükfürdön 2019-ben új költőtelepet létesítettek a vetési varjak. Az is megállapítható, hogy a telelő vetési varjú állománynak csak kb. 5-10 %-a (feltételezve 2500 telelő párt (5000 pld) és 130-250 fészkelő párt) marad a parkban évente változó mennyiségben fészkelés céljából. 2019-ben a Pelikán Hotel kertjében és a kert mellett négy olyan platánon is épültek fészkek, melyeken

korábban nem volt fészkelés, így a parkban lévő fákkal együtt összesen 17 db platán és 1 kőris fészkelőfa volt 2019-ben. Az egy fészkelőfára eső fészkek átlag $17,53 \pm 19,53$ fészkek/fa volt. A kőrison csak 1 fészkek volt, a legtöbb (60 fészkek) a 8. sorszámú platánfán épült. A fészkek fészkelőfák szerinti térbeli eloszlása csomós (aggregált) eloszlást mutatott a térbeli eloszlást leíró mutató (diszpergáltsági index: $DI = \text{variancia}/\text{átlag}$) alapján, amely 1-nél lényegesen nagyobb érték ($DI=21,77$). Ez arra utal, hogy még az egymás mellett lévő, fészkelésre alkalmas platánfák között is válogat a vetési varjú. A 6., 7. és 8. fákon lényegesen többen fészkeltek, mint például az 1., 2. és 3. fákon (2. táblázat). A Pelikán-parkban lévő varjúfészkek egyikében erdei fülesbagoly (*Asio otus*) is költött, amit a 2019. április 3-án a fészkekből kiesett vagy kirepült, de még teljesen nem röpképes bagolyfióka földön történő megtalálása is bizonyít.

1. táblázat. A szombathelyi Pelikán-parkban fészkelő vetési varjak fészkeinek száma és a fészkelő párok becsült száma évenként 2001 és 2018 között

Év	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Fészkek száma	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	68	185
Fészkelő párok száma	130	60	85	55	60 v. 97	55	41	40	n.a.
Év	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Fészkek száma	225	213	218 v. 207	230	n.a.	171	209	251 v. 277	184 v. 234
Fészkelő párok száma	n.a.	n.a.	113	157	117	n.a.	64	131	60

1. ábra. A vetési varjú fészkeinek száma évenként a szombathelyi Pelikán-parkban 2009 és 2019 között. 2014-ből nincs adat.

2. táblázat. A fészkelőfákon megszámlolt varjúfészkek száma 2019-ben

Fészkelőfák sorszáma	Fészkek száma
1.	6
2.	3
3.	6
4.	9
5.	14
6.	46
7.	53
8.	60
9.	35
10.	12
10/a	4
11.	28
11/a	4
12.	12
13.	1
14.	1
15.	3
16.	1

A Pelikán-parkban telelő / fészkelő vetési varjak táplálkozó területei 2019-ben

A Pelikán-parkban, illetve környékén (pl. Pelikán Hotel kertje) lévő fákon telelő/éjszakázó varjak többsége január-februárban reggel 7 és 8 óra között kezdett kirepülni a táplálkozó területeikre. Reggel 8 és 9 óra között még maradt néhány példány a fák ágain, de 12 óra környékén és kora délelőtt egy madarat sem lehetett látni az éjszakázó helyül használt fákon. A Pelikán-park és környékén télen éjszakázó varjak egyik fő táplálkozó területe a parktól kb. 2-4 kilométerre DK-re, Gyöngyösszőlős és Gyöngyöshermán (Szombathely városrészei, korábbi falvak) határában lévő kertes terület (Körtés Kiskert, ÉNy-i sarok: 47°12'52"N, 16°38'21"E, DK-i sarok: 47°12'31"N, 16°39'05"E). Ez az elég nagy (kb. 30 hektár) kertes rész sok gyümölcsfával, zöldséges kerttel és gyepterülettel is rendelkezik. A kerteket nyugatról határoló Gyöngyös-patak és a Szombathely-Zalaegerszeg vasútvonal menti magas fák (fekete nyár és magas kőris) a kertekben táplálkozó varjak pihenőhelyei nappal. Az itt lévő nyárfák öreg, korhadó ágakkal rendelkező faegyedek, fészkelésre valószínűleg nem alkalmasak. A Pelikán-park fáira este behúzó madarak nagy része DDK-i irányból érkeztek a fákra, ezért is valószínűsíthető, hogy az itt éjszakázó példányok is rendszeresen a kerteket

használják táplálkozási területként télen. Kisebb varjúcsapatok télen és fészkelési időszakban is rendszeresen táplálkoznak a szombathelyi parkerdő szomszédságában lévő óriási szeméttelen (47°13'05"N, 16°35'07"E), a nagyobb bevásárló központok (pl. Tesco 47°14'27"N, 16°39'07"E, Interspar 47°12'47"N, 16°37'19"E, Metro 47°15'14"N, 16°37'00"E) környékén lévő vagy egyéb városszéli (pl. Falco gyár környéke 47°13'52"N, 16°38'54"E), vasútvonalak (pl. Szombathely-Kőszeg 47°14'46"N, 16°37'45"E, Szombathely-Győr 47°14'44"N, 16°37'47"E) menti gyepterületeken, ruderalis környezetben is. Gyakran az áruházak körül elhelyezett szeméttárolókba dobott élelmiszer maradványokat fogyasztják, de alkalmanként egy-egy példány a belváros szemetes részein is táplálkozik. A Szombathelyhez közeli, a várostól északi irányba 5-10 kilométerre lévő falvak (Söpte 47°16'48"N, 16°38'57"E), Vasasszonyfa (47°18'29"N, 16°40'05"E), Salköveskút (47°17'50"N, 16°41'51"E) gyepterületein is láttam alkalmanként táplálkozni kisebb (10-200 példány) varjúcsapatokat. Reggel a várost északi irányba elhagyó vetési varjak elsősorban ezeknek a falvaknak a területén táplálkozhatnak, de ezt csak a madarak egyedi jelölésével lehetne biztosan megállapítani. Alkalmanként az előbb felsorolt városi és falusi belterületek közvetlen szomszédságában lévő szántóföldeken is táplálkoznak vetési varjak, különösen mezőgazdasági földmunkák (pl. vetés előkészítés) idején. Szombathelytől más irányba és/vagy távolabb elhelyezkedő városrészekben (pl. Petőfi-telep 47°11'03"N, 16°37'04"E), falvakban (pl. Tömörd) a Szombathelyen telelő és fészkelő vetési varjak jelenléte nem jellemző. A Szombathely környéki mezőgazdasági területeken általában csak akkor táplálkoznak a Szombathelyen telelő/fészkelő vetési varjak, ha ott szántóföldi művelés folyik és a talaj felszíne laza.

A Pelikán-parkban fészkelő vetési varjak fészekanyag gyűjtő területei 2019-ben

A Pelikán-parkban fészkelő vetési varjak párba állt példányai már 2019 februárjában elkezdték régi fészük újjaépítését, illetve voltak új fészket készítő is. Márciusban már a hímek násztánca és a pázrás is megfigyelhető volt. A fészek építéséhez és tatarozásához használt gallyakat a megfigyelt példányok (hímek gyűjtik és szállítják a fészken tartózkodó tojónak) elsősorban a parkban lévő platánfákról törték le, sokszor arról a fáról, amelyiken a fészek is volt. Más közeli fákról (kőris, hárs) ritkábban törték gallyakat és alkalmanként a földre hullott ágdarabokat is összeszedték a fészeképítéshez. Gyakran egymástól is ellopják a

fészekanyagának szánt, letört gallyakat. A távolabbról (>1 km) érkező varjak csőrében nem láttam fészekanyagot. A fészekcsésze tapasztásához szükséges sár a Gyöngyös partján, a fészek kibéleléséhez használt anyagok (szőr a parkban futtatott kutyákból, kóborló macskából, földre hullott száraz falevél, faháncs, fűszál) pedig a parkban és környékén bőségesen található. Ennek alapján és az irodalmi források (Cramp 1998, Haraszthy 1998, Bank 2012) szerint is megállapítható, hogy a vetési varjú fészkelőhely-választásában a folyamatosan és megfelelő mennyiségben elérhető helyi fészeképítő anyagoknak is nagy jelentőségük van. A Pelikán-parkban egy-egy fészek kivételével szinte kizárólag platánfákon készültek a fészkek, a hasonló korú, magasságú és szintén terebélyes lombkoronával rendelkező tölgyön és kőrisen 1 varjúfészek épült 2019-ben. Vas megye más területein, pl. Mesterháza községben a magas platánok mellett alacsony nyárfákon, Bükön erdei fenyőkön is is építettek fészket a vetési varjak 2019-ben.

A Pelikán-parkban és környékén a vetési varjú számára megvan a biztonságos (fészekpredátoroktól mentes) fészkelőhely (magas fák), a gazdag táplálkozóterület (kertek, szemét), az ivóvíz, a bőséges fészekanyag (gallyak) kínálat, valamint a telepes fészkelés lehetősége (több fészkelőfa kis helyen) is. A belvárosi Pelikán-parkban lévő fészkelőfáknak az is előnye az itt fészkelő varjak szempontjából, hogy a madarak ezekről a központi helyzetű magas fákról könnyen tájékozódnak az innen nagyjából egyenlő távolságra lévő táplálkozóhelyekről, valamint az onnan visszaérkező madarak „prédafuvarának” eredményességéről (hozott táplálék, mint publikus információ). Szombathelyen és környékén a vetési varjú fészkelése szempontjából hasonló adottságú helyek, ahol magas platánfák is vannak, több is van. Ilyen például a Markusovszky Kórház parkja vagy a Brenner park platánfái, ahol kisebb számban fészkelnek is vetési varjak.

A vetési varjúval és a Pelikán-parkban lévő fészekteleppel kapcsolatos lakossági és hatósági konfliktusok

2005 márciusában egy helyi lakos több környékbeli intézmény támogatásával kérelmet nyújtott be Szombathely Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalához, melyben kérte a Pelikán-parkban fészkelő varjak és a környékbeli emberek érdekeinek összehangolását, rendezését. Az indoklásban szerepel a madárinfluenza veszélye, a varjak ürülékének közegészségügyi vonatkozása, valamint a varjak hangjának embert zavaró ténye. A kérelmet benyújtó és támogatói a varjúkolónia városon kívüli fészkelésével értene egyet.

Szombathely Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala 4.555-7/2005. számú levelében a szombathelyi Pelikán-parkban található vetési varjak riasztására, illetve kilövésrel történő gyérítésére jogosító engedély kiadását kérte a Nyugat-Dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőségtől. Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság szakértői véleménye alapján a Felügyelőség az engedély kiadására irányuló kérelmet elutasította (6477/11/2005.).

2008 decemberében Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzata a Pelikán-parkban lévő vetési varjú fészkek költési időszak előtti eltávolítására nyújtott be kérvényt (53.243-5/2008) a Nyugat-Dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőséghez. A fészkek eltávolítását a platánfák 1/3-os metszésével tervezték megvalósítani. Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatósága ezt nem támogatta (41-13-3/2008), a Felügyelőség mégis engedélyezte (470-1/3/2009. II.) a fészkek eltávolítását és a madarak riasztását 2009. április 5. előtt, valamint 2009. július 15. után. A fészkek eltávolítására viszont megtiltotta a fák csonkolását.

2009 márciusában a Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME 8. Vas megyei Helyi Csoportja) a Nyugat-Dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség 470-1/3/2009. II. számú határozatát megfellebbezte az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőségénél. A fellebbezést az OKTVF előterjesztés céljából áthelyezte a Nyugat-Dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőségre. Az OKTVF az elsőfokú határozatot (470-1/3/2009) megsemmisítette és a Nyugat-Dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőséget új eljárás lefolytatására utasította (14/2618-5/2009. II.). Az új eljárásban a Felügyelőség hiánypótlásra hívta fel Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzatát, melyben kérte a hatékony riasztási módszer megnevezését is.

2009 szeptemberében az Önkormányzat a varjú fészkek eltávolítására és a varjak riasztására vonatkozó, Felügyelőséghez benyújtott újabb kérelmében a fészkek ágvégekkel történő eltávolítását és ismét a biológiai védekezéssel (sólyom) történő riasztását kezdeményezte.

2013 júniusában Szombathely Önkormányzatának kezdeményezésére egyeztető tárgyalást tartottak a környéken lakók és az érintett hatóságok munkatársainak részvételével.

2016 novemberében, a 2012, 2013-ban elvégzett faállapot felmérések, az önkormányzati kérelem, az ÖNPI és népegészségügyi hatóság véleményeinek alapján a Vas megyei Kormányhivatal engedélyezte Szombathely Önkormányzatának a Pelikán-parkban lévő varjúfészkek részbeni eltávolítását (VA/KTF02/2910-8/2016). A balesetveszélyes ágakon lévő fészkeket 2017. március 31-ig lehetett eltávolítani. Az engedély kiadásának indokában szerepel: *„..., hogy a fészkek áttelepítése nem kivitelezhető, eltávolításuk a kifogásolt helyzetet nem oldaná meg, ugyanakkor a balesetveszélyes ágakon elhelyezkedő fészkek eltávolítása elfogadható. A beépített város környezetben a madarak távoltartására bizonyíthatóan hatékony riasztási módszer sem ismert, a tényleges közegészségügyi veszélyhelyzet fennállása nem nyert megerősítést, így mind ezek ismeretében a hivatkozott jogszabályi előírások alapján egyes fészkek részbeni eltávolításának engedélyezéséről, egyebekben a kérelem elutasításáról döntöttem.*” Az elutasítás a fészkek áthelyezésére és a madarak riasztására vonatkozott.

A fenti döntést Szombathely Polgármestere megfellebbezte, aminek következtében a döntés nem vált jogerőssé (VA/KTF02/2910-11/2016).

2017 márciusában a Pest megyei Kormányhivatal a fellebbezés ellenére a Vas megyei Kormányhivatal elsőfokú határozatát (VA/KTF02/2910-8/2016) helyben hagyta (PE/KTF/1505-5/2017). A helyben hagyás indoklásában szerepel: *„A kellő szakértelem vizsgálatára a hatóságnak akkor nyílik csak lehetősége, ha a kérelemben természetvédelmi kezelővel, vagy más releváns természetvédelmi szervvel együttműködve kidolgozott részletes áttelepítési terv érkezik.*”

A VA/KTF02/2910-8/2016 határozat 2017. április 7-én vált jogerőssé.

2018 májusáig kért árajánlatokat Szombathely Önkormányzata az alábbi tevékenység elvégzésére:

„Szakmai dokumentáció készítése a Szombathely város belterületén (sőt a belváros közparkjában, a Pelikán-parkban) előforduló vetési varjú kolónia okozta zaj- és közegészségügyi- köztisztasági probléma megoldására egy olyan madárbarát szakmai program készítése, amely a természetvédelmi oltalom alatt álló vetési varjak természetes élőhelyre (Szombathely területén) terelésével a számukra is megfelelő környezet biztosítását, állományuk megóvását jelentené.”

A dokumentáció elkészítésére a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) kapott megbízást Szombathely Önkormányzatától. A szakmai dokumentáció benyújtásának határideje 2019. május 31.

2019. április 3-án a Szombathelyi Önkormányzat és az MME képviselői helyszíni terepbejárással egybekötött egyeztetést tartottak, ahol bemutatásra került a Pelikán-park fejlesztésére készült kertépítészeti terv is.

A jelenlegi konfliktushelyzet megoldási lehetőségei

Lakossági véleménykutatás

A véleményeket, melyeket szó szerint idézünk, személyiségi jogok védelme miatt egy kivétellel név nélkül közöljük. A vélemények többsége környékbeli lakosoktól származik, de vannak közöttük volt önkormányzati képviselő, állatvédelmi aktivista és közegészségügyi szakember véleménye is.

1. "Meg lehet nézni körben az autókat, az emberek ruháit. Mi itt lakunk, meg lehet nézni, miről van szó." (utalás a madarak ürülékére, fészekanyag törmelékre, kivedlett tollakra)
2. „Nekünk öt unokánk van, és mi tudnánk ezt használni, meg szívesen jövünk, mert itt lakunk a környéken, dehát ennek akadálya a madár, sajnos.” (utalás a terület más célú használatára)
3. „Az elviselhetetlen varjúzene, amit most már évek óta hiába próbálunk megváltoztatni, a burkolatok lehetetlen állapota, a park használatának nem emberséges volta, itt üvegcserepek, felborított padok.” Dr. Farkas Imrével (a környékbeli lakók közül 2005 óta a legaktívabb szereplő a helyi „varjúügy” kezelésében): 2019. április 5-én telefonon is egyeztettem (GyJ) a Pelikán-parkban telelő/fészkelő vetési varjakkal kapcsolatban. 2005-ben megfogalmazott véleményét továbbra is fenntartja, melynek lényege, hogy a vetési varjak elpusztításával nem ért egyet, ugyanakkor a helyi önkormányzat által mielőbb megoldandónak tartja, hogy a Pelikán-parkban lévő fészektelep megszűnjön. A megszüntetésre az itt fészkelő madarak olyan fészkelőhelyre történő áttelepítését tartja megoldásnak, ahol hasonló konfliktusokat nem okoznának az embereknek. Az áttelepítés módszerének, eszközeinek kidolgozását a szakemberektől várja.
4. "Itt mindenekelőtt olyan zöldfelületet kell teremteni, amihez aztán szervesen illeszkedik minden más, például egy európai szabványnak megfelelő játszótér, ami itt volt. Homokozóval, hintával." (utalás a terület más célú használatára)
5. „A tetemek már néhány napja a parkban lehetnek és a jelek kifejezetten állatkínzásra utalnak. Vagy kilőhették, vagy megmérgezhették a madarakat. Engem elkésérít az emberi lelkiismeretlenség, hiszen akár nappal, akár éjszaka történt, a varjak megtépését nem lehetett zaj nélkül elkövetni. De sem akkor, amikor történt,

sem utána senki nem jelezte, hogy mi van ebben a parkban. Látszólag az sem zavar senkit, hogy minden négyzetméteren tollak, vagy szárnyak, végtagok hevernek a játszótér mellett – mondta a Blikknek az állatvédő, aki nem csak a műsorában beszél az állatvédelemről, de szinte megállás nélkül járja az országot és segít a bajba jutott élőlényeken. – Itt most nem csak néhány varjúról van szó, hanem egy magatartásformáról.”

6. „Most, amíg a fák nem lombosodtak ki, látszik a megszámlálhatatlan mennyiségű fészkek és a több száz madár. A levegőben szálló megszáradt ürülék és apró pihés madártoll, amit a nyitott ablakon a tiszta, friss levegő helyett a szél a lakásokba hord, vagy utcán sétáláskor az ember belélegez, fertőző lehet. Gondolom ezt Polgármester Úr és az ÁNTSZ is tudja, teszi hozzá panaszosunk. ... Szerintem az emberek talán valamivel több védelmet igényelnek és várhatnak el, mint a varjak. És most már ideje lenne nem kifogást keresni, hanem tenni is valamit, mert ha ez így folytatódik, a környéken lassan több lesz a varjú, mint az ember.”

7. „Ürüléke – mint minden madaré – tartalmazhat szalmonella-, coli baktériumokat, parazitákat, de mivel a madarak fejlődéstanilag messze vannak az embertől, ezért a bennük élő baktériumok, kórokozók csak rendkívüli esetekben jelentenek potenciális veszélyt az emberre. A szabadban a napfény, az ultraviolet sugárzás éppen a kórokozók elpusztításában segít – tette hozzá. – Madarak esetében a nagy tömegben, zárt légtérben tartott állatoknál sokkal nagyobb a fertőzés veszély, akár baromfitelepeken, vágóhidakon például a légúti megbetegedéseket tekintve, de az alapvető higiéniai szabályok betartása mellett csak rendkívüli esetben okoznak humán megbetegedést. A vizsgálatok szerint a városi kutyák, macskák (vagy a városainkban folyamatosan szaporodó vörös róka – szerk. megj.) ürüléke komolyabb veszélyt jelent az emberre például a toxocara, toxoplasma esetében.”
„Az igazgató szerint a megoldás a varjak természetes élőhelyükre való visszaköltöztetése lenne, ami sólyom, héja röptetésével, a fészkek eltávolításával segíthető elő.”

8. „Én a város helyében kiaknáznám ezt a területet turisztikai szempontból is, hiszen ismeretterjesztő táblák kihelyezésével, a park felújításával érdeklődőket is ide lehetne csalogatni.”

9. „Szinte a semmiből hullott elém és majdnem fejbe talált egy ág, ahogy elmentem a hatalmas fák alatt. Felnéztem, s odafenn rajzott a sok varjú – keményen dolgoztak, hogy fészket rakjanak a Pelikán-park platánjai tetejére. Megálltam és

néztem őket. Szinte mindegyik valami hatalmas gallyat vagy ágat cipelt a csőrében, de hogy bírják el? Honnan szedik? Meg kellett nézнем. Pont odarepült egy varjú a fára, amelynek a tövében álltam. Elkezdte a csőrével vágni, tépni a fát, míg végül le nem szakított egy majd harminc centis ágat. de hát a föld tele volt ilyen ágakkal, a fák meg egyre csupaszabbak. Miért nem jó az nekik? Talán túl száraz és nem hajlik a fészekformára?

Igen, mert a fákon csak úgy hemzsegnek, épülnek a fészkek. Alakul a kis varjútársadalom. Van, aki épít, van, aki az alapanyagot hozza. Mintha minden emberi tulajdonsággal fel lennének szerelve. A rosszakkal is! Az egyiknek megtetszik a másik ága, megpróbálja ellopni. Rángatják a levegőben, és addig-addig harcolnak, míg a végén egyiknek sem marad semmi. Mint a népmesékben. Itt is volt tanulság. Ami piciben, az nagyban. Az tanulságom, hogy ha odafigyelünk a természetre, megláthatjuk a hibánkat, - mielőtt is pórul járnánk.”

10. „Én is a Pelikán-Park közelében élek (kb. 100 m). Nem zavar a varjak károgaása ... valószínűleg az idegeim még nem mentek tönkre :). Valóban, van varjú piszok a parkban, naponta a Gyöngyös parton sétálok el. Nem kellemes, szaga is van, de ha kaki-mentes környezetben akarom a délutánomat eltölteni, elég könnyen találok zöldövezetet. Hamarosan olvashatjuk a lapokban: "A Pelikán-park fáinak susogása nagy felháborodást keltett a lakók körében, a közös képviselő felszólította az ifjú verebeket, hogy ne üvöltsenek lakott területen!!! Táblák kerültek kihelyezésre a parkok bejáratához: madárnak belépni, zajongani, illetve a park közelében időzni TILOS " Szép új világ ... Ugyan már! Úgy hiszem nem a varjak létének és viselkedésének ténye a fő gond, hanem az, hogy mára irdatlanul elkényelmesedtünk és elkényesedtünk, a legkisebb dolog is ingerültséget vált ki (természetesen mindig tisztelet a kivételnek). Igen, a sarki pékségbe is autóval kell leugrani, mert 15 perc séta árt a térdeknek, a 70 éves néninek nem fáj a térde. Adja Isten, hogy ez legyen a legnagyobb gondunk!”

11. „A varjak kapcsán jut eszembe egy-két dolog! Naponta megyek el a Gyöngyös parton és nem lehet nem észrevenni a "kolónia" pezsgő életét! Engem személy szerint nem zavarnak, de kétségtelen, hogy innen pont miattuk kiszorult a Homo Sapiens! Ide gyermeket behozni nagy felelőtlenség, mert valljuk be őszintén a varjak piszkítanak rendesen! No persze más parkok sem alkalmasak a kicsikkel való játszozásra, mert ott meg a kutyapiszok zavaró lépten nyomon! Az EMBER innen is kiszorul! 2:0 a varjak, kutyák javára!!! Természetvédők munkája tiszteletre

méltó, csupán néha totálisan átgondolatlan!! Kettő példa. Tűzzel, vassal védik a kormoránokat (védett faj – a szerző)!! Ezek a madarak hihetetlen mód szaporodnak és a természetes vizek halállományát lenullázzák! A pinka patak télen tele van kormoránnal, ki is pusztították a halakat rendesen! Aztán vidrát telepítettek a Rába árterébe, annak a Rábának, amely ismert okok híján hal nélkül csordogál! Ha már vidra, akkor nem kellene a programba beletenni a nagyobb mérvű haltelepítést is?”

12. „Azért nekem a parkban hintázó, homokozó, játszó kisgyerekek fontosabbak, mint a varjak. Ne bántsuk a varjakat a természetes élőhelyeiken, de a városi park nem az!! A nevében is benne van: VETÉSI VARJÚ!!”

13. „A vetési varjú nem azt jelenti, hogy a vetésben-szántóföldön él, oda csak kajálni megy. Ezeknek a varjaknak a generációi valószínű előbb ott voltak, mint a játszótér. A természetes élőhelybe tartoznak a lakott területek is, mivel nem telepítette be őket senki, természetes úton kerültek oda akár a verebek és galambok stb. Játszóteret pedig oda kell építeni ahol ilyen körülmények nincsenek.”

14. „Rosszul tudod, a Pelikán-park már sok évtizede ott van, akkor építették oda, amikor még híre-hamva sem volt ott a varjaknak, a nagyszüleim kisgyerekként még ott játszottak, a varjak csak néhány éve telepedtek oda. Különben költözz oda, aztán egy év múlva újra megkérdem a véleményedet.”

15. „Nem költözöm oda, mert nem vagyok madár, de gondolom te sem a parkban laksz. Vagy már a környező házaknál is ilyen rossz a helyzet. Szerencsétlen madarakat így "teremtette az isten" hogy csak károgni tudnak. Hát nem egy pacsirta, de ezzel együtt kell élni. Én is hasonló liget mellett nőttem fel, ahol ugyanez volt a helyzet, igaz ott nem volt játszótér. Akkor nincs mit tenni, másik játszóteret kell választani. Igazából én sem tudom a megoldást, de semmiképpen sem az, hogy kiírtsuk őket. Egyébként a tavalyi cikkben lévő riasztók nagyon komolytalanok voltak. A Jankovics Marcell féle mesefigurákat valószínű kiröhögték a varjak. Szerintem ezt a riasztós vonalat kellene tovább fejleszteni.”

16. „Állatvédő vagyok és örömmel teszek a környezetemért, de ebben az esetben sajnos nem tudok egyetérteni a döntéssel. A varjak védettek. Miért is? Talán hiány van belőlük és azért? Mert más nem jut az eszembe. Viszont egy park a város közepén legyen hangos a gyerekzsivajtól és gondozott. Tele virággal és tiszta padokkal, ahová bármikor szívesen megyünk pihenni-sétálni. Itt viszont örül az ember, ha elhaladva megússza szárazon és nem kakkantják le, ugyanakkor a földön meg halomban áll az ürülék stb. Hol jó ez uraim? Ez nem állatvédelem, ez

hiba. Ah, hiába úgyminden, Ők maradnak. Gratulálok és sok sikert a döntéshozóknak, akik a kőszegi úton fákat kipusztító úrral kezelt foghatnak.”

17. „Azért nekem a parkban hintázó, homokozó, játszó kisgyerekek fontosabbak, mint a varjak.”

Megoldási lehetőségek

A helyszíni bejárások során végzett közvélemény-kutatás alapján kijelenthetjük, hogy a környéken lakók és a parkot látogatók számára a legnagyobb problémát a varjak piszkítása és az ezzel járó potenciális fertőzésveszély jelenti, míg a zaj okozta zavarást említették a legkevesebben.

Mielőtt rátérnénk a konkrét javaslatokra, mindenképpen kontextusba kell helyoznunk a problémakört, ami a vetési varjak fészektelepeinek zavarása rejt magában, mert le kell szögeznünk, hogy a pontos ismeretek és megelőző kutatás hiányában minden esetben a találgatás és a próbálkozás kockázatos talaján mozgunk. A telepek általában stabilak, mindig vannak azonban szatellita-telepek, magányosan költő madarak, de ezeknek szerveződését illetve a természetes dinamikáját nagyon kevéssé ismerjük, és azt is csak a megfigyelések alapján felállított hipotézisekből. A pelikán-parki madarak esetében is megfigyelhetők „különcködők”, amelyek Szombathely más parkjaiban raknak fészket, de nincs információnk ezek költési sikeréről, kireptetett fiókáikról és arról sem, hogy a következő évben csatlakoznak-e ismét a törzsállományhoz, mert ehhez a madarak egyedi jelölésére és folyamatos kutatására lenne szükség. Az ország számos helyén előfordul, hogy hirtelen megerősödik egy új telep, és a régi elnéptelendik, aztán az szétaprózódik, és végül valamelyik korábbi, vagy egy teljesen új helyen újfent összeáll. Fontos kihangsúlyozni, hogy a telepek megjelenése, eltűnése és az ott költő párok számának évek közötti ingadozása ismereteink szerint minden esetben természetes módon és nem pedig emberi tevékenység közvetlen hatására történt (természetesen amióta az aktív mérgezés és vadászat megszűnt).

1. Varjak „megmaradása” a Pelikán-parkban

Bár a vetési varjú jelenléte számos konfliktust hordoz magában, sok szempontból a madarak helyben maradása és a békés együttélésre törekvés a legjobb megoldás, mert ez hordozza magában a legkevesebb kockázatot.

Az egészségügyi kockázatot, amit egy ilyen telep jelent, erősen túlbecsüljük a mai világban, valójában ritkán jelentenek komoly fertőzésveszélyt az emberekre, mint ahogy az a 7. lakossági véleményben is olvasható. Ugyanakkor esztétikai

szempontból valóban nem kedvező az ürülék-borítottság, mint ahogy a fészkekből kiesett, elhullott fiókák maradványai sem. A „szemetelés” szempontjából elsősorban a lombfakadás előtti időszak, február-április a jelentős, amikor a varjak már aktívan költenek. Az ebben az időszakban sűrűbben végzett parkfenntartási munkálatok segíthetnek a probléma kezelésében, akár csak a különféle korán virágzó cserjék, lágyszárúak alkalmazása, mellyel alkalomadtán „elvezethető” a tekintet az ürülékkupacokról, vagy akár takarhatják is a potyadékot. A park nevét adó szobor és környékének megóvására azonban csak a fedettség nyújt lehetőséget, erre a célra napvitorlát, vagy valamilyen építményt lehetne időszakosan vagy állandóan létesíteni.

Ami az épületekben okozott esztétikai problémákat illeti, az legnagyobb részben a mindenütt megtalálható városi galambok számlájára írható, és csak kisebb részben a varjak okozzák. A parkhasználatra vonatkozó panaszok a legtöbb esetben észszerű tervezéssel csökkenthetők, ezekre alább alternatív javaslatokat is teszünk.

Ami a varjúkárogást, és a zajterhelést illeti, ez lényegesen nehezebben megfogható problémakör, hiszen főleg szubjektív. Ez elsősorban azt a zajterhelést jelenti, amikor az emberek a saját lakásukban is hallják madarak károgását, nem pedig a szabadtéri zajt. A lakóépületek nyílászáróinak cseréjére felvehető támogatásokkal, önkormányzati segítséggel, hitelekkel segíthetőek a lakók, hogy kicserélhessék a régi ablakokat, amellyel nem csak a zajszigetelésük lesz jobb (nem csak a varjak károgása ellen, hanem pl. a forgalom zaja ellen is), hanem akár energetikai szempontból is nyereséges lehet számukra.

Pályázat, támogatás és hitel példák:

- Lakóépületek energiahatékonyságának és megújuló energia felhasználásának növelését célzó visszatérítendő támogatás (0%-os hitel) GINOP-8.4.1/A-17 VEKOP-5.2.1-17” pályázat, amely 2022-ig igényelhető
- Pályázatok önkormányzatok számára környezetvédelmi, természetvédelmi, éghajlat-politikai projektek támogatására („jó gyakorlat”, környezeti nevelés, stb. is lehet)
- Energhatékonyági, fűtőkorszerűsítési pályázatok, támogatások önkormányzatok, lakóközösségek vagy magánszemélyek számára

A helyszíni szemlék során folytatott beszélgetések során kiderült, hogy lenne igény arra, hogy a varjak jelenlétét kihasználó intézkedések történjenek a Pelikán-

parkban. Elsősorban a környezeti nevelés és az ismeretterjesztés témakörében rejlenek a legnagyobb lehetőségek, de akár biológiai kutatások színtere és alapja is lehet a park és a varjak.

Alternatív javaslatok a park jövőbeni képéhez

Mint az a lakossági véleményekből is leszűrhető, a környékben lakók a park használhatóságát, látogathatóságát, funkciójának megfelelő használatát hiányolják elsősorban. Erre a problémakörre hosszú távon az lehet a megoldás, hogy a madarak és az emberek egyszerre, közösen tudják használni és jól érezni magukat a Pelikán-parkban. Mivel a varjak jól láthatóan és körülhatárolhatóan a park nyugati, a művelődési ház felőli oldalán levő platánfákon költenek, és a keleti oldalon levő alacsonyabb fákat nem használják, így a park azon fele maradhatna a madarak és az irántuk érdeklődők „birtokában”, míg a másik oldal a lakosság azon részének igényeihez alakítható, aki játszóteret, edzőparkot szeretne látni és használni a Pelikán-parkban. Az alábbi, madárbarát ötleteket is tartalmazó koncepció csak egy a sok lehetséges megoldás közül, amelyeknek anyagi és egyéb vonzatai eltérőek lehetnek.

A koncepciónk megalkotásánál a madarak és emberek igényein túl azt is figyelembe vettük, hogy a már meglévő fás szárú növényanyaghoz a lehető legkevésbé kelljen nyúlni, így a jelenleg is működő, parkot feltáró burkolt utak helyén nem változtattunk. A Gyöngyös-patak menti gyalogosforgalom zavartalanságának és potyadégmentességének biztosítása miatt a használható utak kis átalakítással a művelődési ház felőli oldalra költöztethetők át, ahol kevésbé vannak kitéve a közlekedők a varjak ürülékének, de a kritikus helyeken fedett járda kialakításával ez is megelőzhető.

A varjufészkeknek helyet adó platánfák alatt egy madárbarát tanösvény kerülhetne kialakításra, amelyben a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Madárbarát Kert programjából már ismert etetők, itatók, egyéb odúk is kihelyezésre kerülhetnének, hogy más madárfajok is megfigyelhetők legyenek. A tanösvény mentén a vetési varjakat és szokásaikat ismertető táblákon kívül helyet kapnának a lakott környezet madárvilágát bemutatók is. A varjak fészkepítési szokásait a gyerekek számára mókásabbá, érdekesebbé tehetjük, ha a települési zöldhulladék egy részét színes festékkel lefújva kihelyezzük a parkban, azokat a varjak beépítik fészkeikbe, így számos szivárványszínű fészket kapunk eredményül,

amely nem csak látványos és érdekes, de sok mindent megmutat az érdeklődők számára a varjak fészeképítési szokásaiból is.

Ezen felül az Eötvös Loránd Tudományegyetem szombathelyi campusának, de akár más egyetemek, főiskolák hallgatói számára is nyújthat diplomamunkára lehetőséget egy ilyen telep, akár magával a madárral, de akár környezeti nevelés vagy más, hasonló témában is.

A park másik felén kényelmesen kialakíthatóak a lakosság által is igényelt játszótér, illetve edzőpark is, illetve igény esetén újabb fák ültetésével „le is választható” látványilag a varjas oldaltól.

Fontos megjegyezni, hogy ez a koncepció és az egész dokumentum a jelenlegi helyzet felmérésén, annak kielemezésén alapszik, és a jelenlegi legjobb tudásunk szerint próbáltuk benne összefoglalni a megoldási lehetőségeket és azok kockázatait. A varjak számának előre nem látható drasztikus növekedése, vagy a természetes migrációjuk esetleg az ismeretanyagunk kibővülése a későbbi években további újragondolásra, frissítésre adhat okot. A szakmai javaslatainkat igyekeztünk úgy megfogalmazni, hogy ezekhez a változásokhoz alkalmazkodni tudjon.

2. A varjak „elköltöztetése” a Pelikán-parkból

Mint azt fentebb kifejtettük, bár a vetési varjú eredetileg a gyepterületekhez kötődik, az intenzív mezőgazdálkodás és a nagytáblás művelés elterjedése miatt ezen életterek száma és területe, elsősorban a Dunántúlon, jelentős mértékben lecsökkent. A táplálékbázis, a fészkelésre alkalmas hely és a biztonság, tehát az emberi zavarás hiánya együttesen szükségesek ahhoz, hogy egy varjútelep stabilan egy helyben maradjon, és ez manapság sok régióban együttesen csak a lakott területeken fordul elő.

Érsekvadkerten jelölt madarak GPS jeladós adatai alapján az látszik, hogy bár bizonyos időszakokban jelentősebb távolságokra is elkóborolnak a fészekteleptől, elsősorban a fiatal egyedek és a fiókáikat kireptetett öreg madarak, főleg a költési időszakban a legjellemzőbb rájuk a „csillagtúra” jellegű, egy középpontból sugárirányban, nem túl nagy távolságokra mozgás. Keresik a legközelebbi, legjobban kiaknázható táplálkozóterületeket, és fáradhatatlanul hordják a táplálékot az utódoknak. A szombathelyi madarak táplálkozóterületeit Google-térképre helyezve a pelikán-parki varjaknál is jól megfigyelhető ez a sugaras mozgásmintázat. Ennek következménye, hogy a madarak költése számára azok az ideális fák, amelyek elég magasak ahhoz, hogy figyelemmel tudják kísérni a többiek

mozgását, akár több kilométerről is, minden irányban – így folyamatosan információkat kapnak arról, merre vannak a legjobb, táplálékban leggazdagabb területek. Tehát, amennyiben olyan fészkelésre alkalmas facsoportot keresünk, amely potenciálisan alkalmas lehet arra, hogy befogadja a pelikán-parki madarakat, nem csak a saját szempontjainkat kell figyelembe venni, hanem a varjakét is, különben elenyésző a siker valószínűsége.

Szombathely környékén több erdőfolt, nagyobb erdő is megtalálható (pl. a szombathelyi szeméttelep környékén levő erdők, vagy Újperinttől délre található erdőfoltok, vagy akár a Gencsapátitól délnyugatra levő erdők), általában a szomszédos, kisebb települések közelében, mely települések legtöbbször szintén található varjútelep, amelyek mégsem ezeken a facsoportokon költenek, hanem belterületen (pl.: Vép, Táplánszentkereszt), mindössze táplálkozni járnak ki a mezőgazdasági és gyepterületekre. Az a tény, hogy ezeken a fákon mind a mai napig egyetlen varjúfészek sem található, legalábbis óva int attól, hogy biztos célterületként kezeljük őket. Ugyanez igaz az E.ON Észak-dunántúli Áramhálózati Zrt. Szombathely-Szőlős telephelyének északi oldalánál lévő 9 db magas és terebélyes platánfára (47°13'23"N, 16°38'11"E, 10-es hely), valamint a telephez közeli, attól D-re lévő, Gyöngyös menti parkra (47°13'11"N, 16°38'09"E, 11-es hely, itt is van magas platán, tölgy, hárs) is, ahol szintén nincs varjúfészek. Pedig a biztonságos, fészkelésre alkalmas fák mellett potenciális táplálkozó- és ivóhely, valamint fészekanyag is van ebben a városrészben, a lakások viszont lényegesen távolabb helyezkednek el a fáktól, mint a Pelikán-parkban. A legközelebbi lakóház több mint 100 méterre van a kilenc fából álló platánsortól. Elvileg a Pelikán-parkban fészkelő párok mindegyike találna itt, valamint a közeli parkban fészkelőfát, és itt a károkozásuk sem zavarná az embereket. Ugyanakkor a madarak, bár biztosan ismerik a helyszínt, mindezidáig nem kísérelték meg a költést ezeken a fákon. Ennek egyik oka lehet, hogy a pelikán-parki telep együtt tartja a madárközösséget, és emiatt nem is szívesen próbálkozna egyik pár sem ekkora távolságban a korábbi költőhelytől, de az is lehet, hogy az a néhány platán csak emberszemmel tekintve érdekelhetné a varjakat, valójában a madarak szempontjából nem felelnek meg. Kísérleti jelleggel a korábban már említett gallykoszorúk fákra helyezésével meg lehet próbálni felkelteni a madarak érdeklődését.

Azok a parkok, ahol jelenleg is fészkelnek varjak Szombathely belterületén (Brenner park, kórházkert), azért nem jöhetnek szóba, mint hosszú távon megoldást

jelentő lehetőségek, mert ugyanolyan problémákat fognak okozni, mint jelenleg a Pelikán-park.

A vetési varjak elmozdításának módszertana és lehetőségei

A tapasztalatok azt mutatják (Kecskemét, Dombóvár és más települések példáján), hogy a varjútelepek elmozdítása nagyon nehéz, idő- és költségigényes feladat. Korábban Szombathelyen is voltak próbálkozások riasztó-berendezések alkalmazására, minden eredmény nélkül, és ez nem a kihelyezett riasztó-figurák minőségét jelzi – máshol olyan vizuális jellegű riasztókkal próbálkoztak, amelyek sikeresen működnek például elektromos vezetékekre helyezve más madaraknál, a vetési varjakra azonban nem voltak semmilyen hatással.

A varjak áttelepítésének két fő pillére van: az egyik, hogy túlidealizáljuk számukra azt a területet, amelyre szeretnénk átmozgatni őket, illetve ezzel egyidőben minden lehetséges és engedélyezett módszerrel zavarjuk őket az eredeti helyen, ezzel „elkedvetlenülítve” tőle őket.

Az első lépés, a „csábítás” sikerességéhez a legfontosabb, hogy a célterület valóban megfeleljen a varjaknak, mégpedig elsősorban nem az emberi szempontok szerint. Mivel sokkal ősibb törvények mentén élnek, mint mi, emberek, ezért számukra nagyon nehéz megmagyarázni, hogy valami, ami nekik jó, az valójában nem jó és ezért változtatniuk kell rajta. A megfelelő facsoport meghatározó tulajdonságait illetően hipotéziseink, feltételezéseink vannak, de a kérdéses helyszínen a varjak „élőhelyhasználatát”, táji léptékű területigényét nem ismerjük, sem, mint az korábban már előkerült, egy telep létrejöttének alapfeltételeit. Biztos, hogy fontos szempontok a korábbi fejezetekben ismertetett tulajdonságok, amelyek azt eredményezték, hogy a madarak az ezekben szinte egyedülálló Pelikán-parkban telepedtek meg – így a fák magassága, a biztonság, a „beláthatóság” és a táplálkozóhelyektől való távolság is, emellett túl messze sem lehet az „eredeti” teleptől. A facsoport kiválasztása után a varjak költöztetéséhez csalogató erőre van szükség, ez elsősorban táplálék-kihelyezést, illetve fészekanyag-kihelyezést jelent, de legalább ilyen fontos a zavarás minimálisra csökkentése is. Ezeken felül műfészkeket, illetve fészekkezdeményhez hasonlító gallykoszorúkat is ki lehet helyezni a fákra, amelyek szintén csalogató erőként hathatnak a madarakra. Megvan az esélye annak, hogy ennek ellenére ragaszkodni fognak a régi telephez, és csak fészekanyag- és táplálékbázisként tekintenek a próbálkozásra, amit

maximálisan ki fognak aknázni, de érdemben nem fog változtatni a korábbi helyzeten.

A másik oldal, az eredeti telepen történő zavarás és riasztás, szintén egy komplex problémakör. Fontos hangsúlyozni, csak akkor szabad elkezdni riasztani a madarakat, ha már legalább érdeklődnek az általunk optimálisnak vélt, új fészkelőterület iránt.

A mozgó, de szemmel láthatóan veszélytelen, kihelyezett riasztók szemmel láthatóan hatástalanok a varjakra, így mindenképpen aktív zavarásra van szükség. Ez a legtöbb esetben engedélyköteles cselekedeteket foglal magába, így minden esetben folyamatos egyeztetésre van szükség a területileg illetékes természetvédelmi hatósággal és nemzeti parkkal. Ezek a riasztási formák lehetnek a fészkelésben történő zavarás a fészekanyag eltávolításával (ugyanakkor nem elég csak a fákról eltávolítani, a leszedett fészekanyagot el is kell távolítani a közelből), akár solymásmadár, tehát potenciális ragadozó röptetése a környéken, hogy fenyegetve érezzék magukat, de akár még nem letális, de mindenképpen befogó jellegű csapdázás is szóba jöhet, akár gyűrűzőhálóval, akár más módszerrel. A riasztás nem csak egy évben, vagy csak egy helyen kell megtörténni, hanem tulajdonképpen szinte folyamatosan, addig zavarva ezzel a varjakat, amíg otthagyják a területet, ráadásul nem csak ott kell riasztani, ahol a varjak jelenleg vannak, hanem azokon a helyeken is, ahol megtelepedhetnek a kiszemelt célterületen kívül – mindezt akár heti, kétheti rendszerességgel, főleg a kezdeti időszakban.

A varjak költöztetésének befektetett költsége is nagy, mind tervezés, mind munka, mind pedig anyagi oldalon. A fészkelésben megzavarás általában a tűzoltóság közbeavatkozását jelenti, illetve a már elkészült fészkek leszedése is a legtöbb esetben alpin technikával kivitelezhető, ráadásul a legtöbb esetben legalább annyira zavarja a lakosságot, mint maguk a varjak, illetve a park, vagy akár a környező úthálózat lezárását igényli, ami további nehézségeket okozhat. A csalogató módszerek a legtöbb esetben inkább csak energia-, mintsem költségigényesek. Azonban a varjak riasztása, az életükbe történő beavatkozás minden eshetőségre odafigyelve is számtalan kockázatot rejt magában, amelyek sokszor az eredeti, megváltoztatni kívánnál sokkal kényelmetlenebb, problémásabb helyzeteket eredményeznek. Senki sem tudja pontosan megbecsülni a varjak reakcióját, mégoly hosszas tervezés után sem. Több példa is mutatja

szerte az országban (pl.: Kunszentmiklós, Kecskemét), hogy egy központi telep felzavarása azt eredményezheti, hogy a madarak „találomra”, a saját fejük után menve szétszóródnak a város területén, és minden apróbb facsoportban, kertben, parkban megjelennek tíz-húsz páros csoportjaik, és hol itt, hol ott kezdődik újra az egész problémakör előlről. Arra sincsen semmilyen garancia, hogy az „új” helyről nem költöznek-e vissza pár éven belül az eredeti helyre – ez főleg egy ilyen régóta stabilan működő, a téli és nyári állomány által is preferált telepnél egyáltalán nem elhanyagolható eséllyel megtörténhet. Főleg abban az esetben, ha esetleg az új hely néhány éven belül beruházási területté válik, vagy az egyik terület tulajdonosa újra művelés alá kívánja vonni a gyepterületét, vagy állattartó telepet szeretne építeni, esetleg, ha a fentebb is említett, E.ON-telep kerül szóba, lakásépítésbe fog. Ezek mind-mind olyan tényezők és eshetőségek, amik a pontos és alapos tervezést, és az elért eredményeket egycsapásra felülírják, és újrakezdődik az egész folyamat. És, ha teljesen őszinték akarunk lenni, arra sincsen semmilyen garancia, hogy a mindenre odafigyelő, körültekintő tervezés, alapos és pontos előkészítés és precíz kivitelezés sikerre fog vezetni, hiszen nem gépeket próbálunk arrébb rakni, hanem élő szervezeteket, amelyeknek megvan a miénktől eltérő, sajátos „gondolkodása”, az életét meghatározó törvények, amelyeket nem ismerünk.

Következtetés

Mindezeket figyelembe véve nem javasoljuk a Pelikán-parkban tavasszal költő és télen éjszakázó varjak életébe való beavatkozást. Még ha el is lehetne érni átmeneti változást, magas annak a kockázata, hogy a varjak olyan helyre is elköltöznek, ahol szintén nem látják szívesen őket. Ezzel akár a probléma eszkalálódása is megtörténhet. Márpedig a konfliktushelyzet kiterjesztése további szereplőkre nem lehet cél, hiszen az ott lakók már nem azt fogják mondani, hogy ide költöztek a varjak, hanem hogy ” az önkormányzat ide költöztette a varjakat”.

Köszönetnyilvánítás

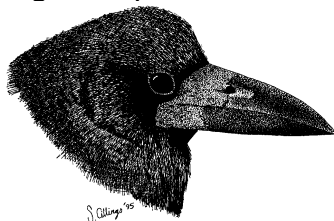
Köszönjük Szombathely Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalának a tanulmány elkészítéséhez szükséges források biztosítását.

Irodalom

Bank L. 2012. Varjak és Emberek. Baranya Természeti Értékeiért Alapítvány. Pécs.

http://www.baranyamadar.hu/kiadvanyok/kiadvany_varjak.pdf

- Cramp P. 1998. The Birds of the Western Palearctic. Oxford CD-ROM. Oxford University Press, Oxford.
- Csörgő T., Karcza Zs., Halmos G., Magyar G., Gyurácz J., Szép T., Schmidt A., Schmidt E. (szerk.) 2009. Magyar madárvonulási atlasz. Kossuth Kiadó. Budapest.
- Faragó Á., Harsányi K., Kutschi P., Ottó E., Szentirmai I. 2018. Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság madártani tevékenységei 2018-ban. Cinege 23: 6-11.
- Faragó Á., Harsányi K., Kutschi P., Szentirmai I. 2017. Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság madártani tevékenységei 2017-ben. Cinege 22: 16-21.
- Faragó Á., Harsányi K., Szentirmai I. 2015. Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság madártani tevékenységei 2015-ben. Cinege 20: 8-12.
- Faragó Á., Harsányi K., Szentirmai I. 2016. Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság madártani tevékenységei 2016-ban. Cinege 21: 6-12.
- Faragó S. 1984. A vetési varjú (*Corvus frugilegus* L., 1758) Nyugat-Magyarországon. Savaria: a Vas megyei múzeumok értesítője. Pars historico-naturalis 17/18: 71-88.
- Gruber Á. 2008. A vetési varjú (*Corvus frugilegus*) helyzete Vas megyében. Cinege 13: 13-16.
- Haraszthy L. (szerk.) 1998. Magyarország madarai. Mezőgazda Kiadó. Budapest.
- Ismeretlen szerző. 2006. Elpusztított varjak a szombathelyi parkban. Blikk, 2006. augusztus
- Kelemen A. 2012. Elegünk van a varjából. <https://www.vaol.hu/cimlapon/eleguk-van-a-varjabol-a-pelikan-park-kornyeken-eloknek-frissitve-1212118/>
- Kentaur 2010. A pelikános varjak nem költöznek https://www.nyugat.hu/tartalom/cikk/varjak_koltoztetes_park_szombathely
- Kövér L., Juhász L., Paládi P., Veszelinov O. 2019. A Debrecenben telelő vetési varjak állományának vizsgálata. Madártávlat 26(4): 18-19.
- Nagy J. 2019. Fantasztikus képeken, ahogy kiépül a szombathelyi Pelikán parkban a csóka társadalom! https://www.nyugat.hu/tartalom/cikk/olyat_kapsz_hogy_feszket_raksz_pelikan_park_szombathely
- Németh Z. 2007. Többre érdemes a park <https://www.vaol.hu/olvaso/tobbre-erdemes-a-park-1279602/>
- Némethy M. 2015. Szombathelyen is kukáznak a varjak – Miért lepték el a városokat? <https://www.vaol.hu/hirek/szombathelyen-is-kukaznak-a-varjak-miert-leptek-el-a-varosokat-1680266/>
- Solt Sz. (szerk.) 2008. Vetési varjú konfliktuskezelési terv. MME. Budapest. http://knp.nemzetipark.gov.hu/_user/downloads/Varju.pdf
- Szár E., Pálfi H., Szinetár Cs. 2018. Vetési varjú (*Corvus frugilegus*) monitorozása. Gyakorlati dolgozat. Szombathely. ELTE SEK Biológiai Tanszék. Kézirat.
- Tánczos M. 2006. Elüldözik a Pelikán-park varjait – Tűzoltók és sólymok a károogók ellen. https://www.nyugat.hu/tartalom/cikk/eluldozik_varjakat
- Vertse A. 1943. A vetési varjú elterjedése, táplálkozása és mezőgazdasági jelentősége Magyarországon. Aquila 50: 142-248.

Vetési varjú (*Corvus frugilegus*)

Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság madártani tevékenységei 2019-ben

Faragó Ádám – Harsányi Krisztián – Kutschi Péter – Ottó Erzsébet -
Szentirmai István

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság
9941 Őriszentpéter, Városszer 57., e-mail: faragoadi@gmail.com

Á. Faragó, K. Harsányi, P. Kutschi, E. Ottó, I. Szentirmai: Bird protection activities by Őrség National Park Directorate in 2019

Őrség National Park Directorate conducted widespread ornithological activities in 2019 as well. We started off the year with the usual eagle census, and counted double number of raptors than last year. We participated in the county-wide survey of rare and colonial nesting birds (RTM) and counted Common Sandpipers, Little Ringed Plovers and other protected bird species along the River Rába. In the framework of a transnational project, we coordinated an intensive mapping programme of protected birds breeding outside of protected areas. We continued the mapping of nesting sites of Barn Owl and Little Owl mainly in the southern part of Vas County in cooperation with the Barn Owl Foundation. Four of our colleagues contributed to the work of the bird ringing station in Tömörd and we carried out our own bird ringing programme to study autumn migration in Kondorfa, Őrség National Park (see our paper in this issue for the results). We received and treated high number of birds in our Bird Protection and Rescue Centre in Kőszeg. We organised several events for promoting bird protection.

Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság ebben az évben is közreműködött több madártani akcióban Vas megye területén. Az év első jelentős megmozdulása ezúttal is a sasszinkron megyei koordinálása volt. Elvégeztük az ún. RTM program által érintett fajok felmérését, valamint a Rába védett szakaszát is bejártuk kenuval, elsősorban partimadár-revírek után kutatva. Egy határon átnyúló projekt keretében szerveztük meg védett és közösségi jelentőségű madárfajok felkutatását a védett területeken kívül. Az immár negyedik éve zajló gyöngybagoly és kuvikfelmérést 2019-ben is a Gyöngybagolyvédelmi Alapítvány végezte Igazgatóságunk megbízásából. Ennek részletes bemutatására a Cinege egyik következő számában kerül sor. A Tömördi Madárvárta munkájában négy kollégánk vett részt, mint gyűrűző. Az őszi madárvonulási szezonban az Őrségi Nemzeti Park területén található Kondorfa mellett is rendszeresen hálóztunk (erről részletesebben külön írásban olvashatunk ugyan ebben a lapban). A kőszegi Madárvédelmi Mentőközpontban idén is nagyszámú bekerült madarat láttunk el, továbbá népszerűsítő, szemléletformáló előadásokat, akciókat szerveztünk.

Sasszinkron

Összesen 206 db 2,5x2,5 km-es UTM négyzetet érintett a megyeszerte kivonuló 30

megfigyelő. Míg 2018 januárjában 7 ragadozómadár-faj 165 példányát figyeltük meg, addig idén 10 faj 391 példánya került elő. Messze a leggyakoribbnak természetesen az egerészölyv (*Buteo buteo*) bizonyult (324 pld.), őt a vörös vércse (*Falco tinnunculus*) (28 pld.), valamint a hazánkban csak átvonuló, és telelő kékes rétihéja (*Circus cyaneus*) (20 pld.) követte. Helyi szinten ritkának, vagy kevésbé gyakorinak mondható fajokkal is találkozhattunk. A legérdekesebbek között volt a parlagi sas (*Aquila heliaca*), a barna kánya (*Milvus migrans*), és a kis sólyom (*Falco columbarius*) 1-1 példánya, de említést érdemel a 3 gatyás ölyv (*Buteo lagopus*) és a 2 vándorsólyom (*Falco peregrinus*) is. Elgondolkodtató, hogy a sokak által elítélt és a baromfiudvarok környékén nem kedvelt héjának (*Accipiter gentilis*) egyetlen egy példányát sem látta a harminc megfigyelő az egész megyében!

Ritka és telepesen fészkelő madárfajok (RTM)

A ritka és telepesen fészkelő madárfajok felmérése ebben az évben a következő fajokat érintette Vas megyében: **fekete gólya** (*Ciconia nigra*), **barna kánya** (*Milvus migrans*), **vörös kánya** (*Milvus milvus*), **rétisas** (*Haliaeetus albicilla*), **hamvas rétihéja** (*Cyrcus pygargus*), **haris** (*Crex crex*), **gólyatöcs** (*Himantopus himantopus*), **küszvágó csér** (*Sterna hirundo*), **uhu** (*Bubo bubo*), **gyurgyalag** (*Merops apiaster*), **partifecske** (*Riparia riparia*), és **vetési varjú** (*Corvus frugilegus*). A **fehér gólya** (*Ciconia ciconia*) aktuális állományával a megszokott módon külön cikk foglalkozik (KÓTA 2019). A következőkben fajonként mutatjuk be a 2019-es eredményeket:

Fekete gólya (*Ciconia nigra*): Az elmúlt években megszokottakhoz hasonlóan 2019-ben is bővült (összesen kilencre) a megyében ismert fekete gólya fészkek száma. A Farkas-erdőn régóta sejtett fészkek végre előkerült, egy madár foglalta is, költés azonban nem volt. A többi nyolc helyen mindössze három esetben tudunk sikeres fészkelésről (3 + 2 + 2 fióka), Nádasdon pedig sajnos maga a fészkek is eltűnt.

Barna kánya (*Milvus migrans*): Több revírgyanús terület közül egyben lett meg a fészkek (Dr. Kóta András szóbeli közlése), itt legalább egy, de valószínűleg több fióka is kelt.

Vörös kánya (*Milvus milvus*): Két biztos revírt tudtunk feltárni. Az egyikben sikeres volt a költés (2 fióka). A már 2018-ban felfedezett másik fészkek a télen megsemmisült, a közelben épült új fészkekben a költés nem volt eredményes.

Rétisas (*Haliaeetus albicilla*): Továbbra is öt lakott revírről van tudomásunk Vas megyében. 2019-ben mindegyik fészek foglalt volt, ám biztos költésről csak kettő esetben tudunk megbizonyosodni.

Hamvas rétihéja (*Cyrcus pygargus*): A Marcal-medence vasi oldalán ebben az évben sem volt tudomásunk a fokozottan védett ragadozó fészkeléséről.

Haris (*Crex crex*): Idén mindössze négy revírről értesültünk a megyében, melyből 1 védett területen, 3 pedig azon kívül helyezkedett el.

Gólyatöcs (*Himantopus himantopus*): A megyében 2016-ban megtelepedő faj (2019-ben az év madara) ebben az évben is fészkel a rábapatyi kavicsbányatavakon. A fészkek pontos felderítése és az egyes példányok együttes összeszámolása a terepviszonyok és a madarak mozgása miatt nem könnyű, azonban legalább 4-5 pár költése idén is valószínűsíthető volt. A Püspökmolnári melletti kavicsbányató-komplexum területén is sikeresen költött legalább egy pár.

Gulipán (*Recurvirostra avosetta*): A rábapatyi kavicsbányatavakon újból megtelepedett egy pár, két fiókát vezetgettek.

Dankasirály (*Larus ridibundus*): A megyében 2017-ben megtelepedő faj ezúttal is költött a rábapatyi kavicsbányatavakon, a kifejezetten vízimadarak fészkelése miatt kialakított nagyobb költőszigeteken. Az állomány erősödött, a 2018-as 10 párhoz képest idén legalább a kétszerese telepedett meg.

Küszvágó csér (*Sterna hirundo*): A rábapatyi kavicsbányatavakon minimum 10 pár fészkelte ebben az évben, dankasirályokkal közös telepen.

Uhu (*Bubo bubo*): A három stabil revírből kettőben figyeltünk meg fiókákat, két-két példányt. Két további helyen észleltük a faj jelenlétét, ezeken a helyeken egy-egy madár szólt időnként.

Gyurgyalag (*Merops apiaster*) és **partifecske** (*Riparia riparia*): Igazgatóságunk ezúttal is elvégezte a Rába Szentgotthárd és Csákánydoroszló közötti szakaszának felmérését kenuból, melynek során 21 pontban 151 gyurgyalag üreget, 6 pontban pedig 35 partifecskét észleltek a megfigyelők. Ezen kívül a megye más pontjain 20 kisebb-nagyobb telepen összesen 329 gyurgyalag költőjáratot, partifecske esetében három telepen pedig 930 üreget számoltunk. A Püspökmolnári melletti bányatavakon, a rekultivációval érintett tavon sajnos eltűnt az a partfal (pontosabban sziget), amin előző évben a fecskék fészkeltek.

Vetési varjú (*Corvus frugilegus*): Április első felében ellenőriztük a megyében ismert telepeket. Az állományok túlnyomó része továbbra is Szombathely

környékére koncentrálódik, valamint ezektől elkülönülve Szentgotthárdon találhatóak jelentősebb mennyiségben. Az Őrségi Nemzeti Park határain belül idén sem észleltük megtelepedését. A megyében 14 kisebb-nagyobb telepen összesen 1145 fészket számoltunk, az előző évhez képest valamelyest kevesebbet. A legnagyobb sűrűségben Táplánszentkereszten (170+80 fészek), valamint Szombathelyen a Pelikán parkban (241) talákoztunk velük.

Fészkelő vízimadarak monitoringja a Rábán

Július elején tudtunk sort keríteni a Rába Szentgotthárd és Csákánydoroszló közötti szakaszának kenus bejárására. Az egyszeri alkalom során koordináták szintjén rögzítettük az érdekesebb megfigyeléseket. Billegetőcankót (*Actitis hypoleucos*) 14 helyen összesen 18 példányban, kis lilét (*Charadrius dubius*) 3 helyen összesen 4 példányban figyeltünk meg. A közösségi jelentőségű jégmadár (*Alcedo atthis*) egyedeivel 18 pontban talákoztunk, hegyi billegetőt (*Motacilla cinerea*) viszonylag keveset, 6 pontban 11-et láttunk. Meglehetősen sok erdei cankó (*Tringa ochropus*), és 2 szürke cankó (*Tringa nebularia*) is felbukkant, bár ezek nem fészkelnek a területen.

Adathiányos madárfajok felmérése megye-szerte (D2C)

Elsősorban az erdei pacsirta (*Lullula arborea*) és a füleskuvik (*Otus scops*) határokon átnyúló élőhely-hálózatának fejlesztését megalapozó állapotfelmérést érintette a projekt idejének üteme. Vas megyében összesen 82 db 2,5x2,5 km-es UTM négyzetet vizsgáltak át a megfigyelők, az Igazgatóság által megbízott civil szervezet (Gyöngybagolyvédelmi Alapítvány) irányításával. A két kiemelt faj mellett a búbosbanka (*Upupa epops*), a kerti rozsdafarkú (*Phoenicurus phoenicurus*), a karvalyposzáta (*Sylvia nisoria*) és a tövisszűrő gébics (*Lanius collurio*) előfordulásairól is szolgáltatott adatokat. Erdei pacsirtának 55, füleskuviknak 11 adata keletkezett. A felmérés 2020-ban folytatódik, az idei év tapasztalatai alapján tovább finomított módszer alapján.

Odútelepeink

A Chernel-kerti odútelep a 2019-es költési szezont 38, részben felújított mesterséges fészkekkel kezdte meg (ebből 2 db A, 34 db B, 2 db C típusú volt). A költések ellenőrzését áprilistól júniusig, összesen négy alkalommal végeztük. Kihasználatosságuk a korábbi években tapasztaltakhoz képest kiemelkedően magas volt, a költő párok 26 odút foglaltak el (68 %), 15 odúban sikeresen költöttek is. A költő fajok között a szécinege (*Parus major*), a kék cinege (*Parus caeruleus*), a

mezei veréb (*Passer montanus*), a seregély (*Sturnus vulgaris*), a csuszka (*Sitta europea*) és a nyaktekercs (*Jynx torquilla*) szerepeltek. A széncinege 8, a kék cinege 1, a mezei veréb és a csuszka 2-2, a nyaktekercs és a seregély pedig 1-1 odút foglaltak. Idén legalább 124 fióka hagyta el sikeresen az odútelepet. A széncinege esetében ez min. 73, a kék cinegénél 8, a mezei verébnél 17, a seregélynél 4, a csuszkánál 12, a nyaktekercsnél pedig 10 kirepült fiókát jelentett. A korábbi évekhez hasonlóan jellemző volt az odúban a nagy pele (*Glis glis*) jelenléte. A hat ilyen odúból kettőben kölykök is nevelkedtek. Az ellenőrzések során a megfelelő korban lévő fiókákat egyedi jelölőgyűrűvel láttuk el. Összesen 6 faj 44 példánya (14 széncinege, 7 csuszka, 8 kék cinege, 2 mezei veréb, 10 nyaktekercs és 3 seregély) kapott gyűrűt.

Az Őrségi Nemzeti Park területén két helyszínen üzemeltetünk énekesmadár-odútelepet 40-40 db. odúval. A csőrötnekiek közül 31 volt foglalt, a legtöbbet (17) széncinegék vettek birtokba. Rajtuk kívül kék cinege, csuszka, örvös légykapó (*Ficedula albicollis*) jelenlétét észleltük még. A rábagyarmati telepen is igen hasonló volt a helyzet: 30 lakott odú, ebből 16-ban széncinege pár. A kék cinege, csuszka, és örvös légykapó mellett utóbbi helyszínen mezei veréb is mutatkozott. A meggyeszerze – elsősorban búbosbankának - kihelyezett D típusú odúk ellenőrzésére idén nem került sor.

Ragadozómadár költőládáink

Kifejezetten a vörös vércsék számára kihelyezett fa, illetve fém odúinkban idén összesen 6 pár fészkelte. Az E.ON Hungária Zrt. 120 kV-os nagyfeszültségű hálózatára felszerelt 4 darab fém ládából valamennyit elfoglalták a madarak, pedig közülük kettő csak a fészkelési időszakban került a helyére.

Kora tavasszal 10 darab, a nagytestű sólyomfélék számára is alkalmas költőládát helyeztünk el a MAVIR Zrt-vel együttműködésben az áramszolgáltató 400 kV-os rendszerén. Nagy örömünkre már az első évben minden fészkelőhely gazdára talált, valamennyibe vörös vércsék költöztek.

Kedvező tapasztalatainkra alapozva nyár végén úgy döntöttünk, hogy nagyszabású vércsevédelmi akciót hirdetünk „Adj otthont egy vércsecsaládnak!” címmel, melyhez a lakosság és a vállalatok, vállalkozások felajánlásait vártuk. A kezdeményezés célja, hogy az E.ON Hungária Zrt. segítségével minél több tartós (alumínium) vörös vércse költőládát helyezünk el a megyében futó 120 kV-os nagyfeszültségű hálózat arra legalkalmasabb szakaszaira. A közvélemény pozitívan

fogadta felhívásunkat, e sorok írásakor zajlik a szép számban felajánlott költőládák gyártása.

A kuvikhengereinket továbbra sem foglalta el a célfaj. Sajnos ugyanez mondható el az ÖNPI által működtetett gyöngybagoly költőládákra. Érdekesség, hogy a dozmati templomban elhelyezett gyöngybagoly költőládjában vörös vércse fészkel. A négy darab, uráli bagoly (*Strix uralensis*) megtelepítésének szándéka miatt kialakított, és az Őrség területén fára szerelt műanyag szeméttárolók közül 2019-ben hármat macskabaglyok (*Strix aluco*) foglaltak el. Az elsősorban macskabaglyok számára kihelyezett fa költőládák ellenőrzésére azonban idén nem került sor, sem az Őrségi Nemzeti Parkban, sem pedig a Kőszegi-hegységben.

Madármentés

A kőszegi Madárvédelmi Mentőközpontba 2018 szeptemberétől 2019 augusztus végéig 66 madárfaj 413 sérült vagy elárvult egyede került be. A leggyakoribb fajok a molnárfecske (*Delichon urbica*) (36), az énekes rigó (*Turdus philomelos*) (30), az erdei fülesbagoly (*Asio otus*) (30) és a fekete rigó (*Turdus merula*) (27) voltak. A szabad életre alkalmatlan fehér gólyák és vörös vércsék idén is sikerrel szaporodtak, előbbiek 1, utóbbiak 2 fiókát neveltek fel. A fenti időszakban 184 madár repatriálására került sor, ebből 17 példány fokozottan védett fajhoz tartozott: 11 fehér gólya (*Ciconia ciconia*), 1 törpegém (*Ixobrychus minutus*), 1 gulipán (*Recurvirostra avosetta*), 2 kuvik (*Athene noctua*), 1 réti fülesbagoly (*Asio flammeus*), 1 gyurgyalag (*Merops apiaster*). A repatriált madarak természetvédelmi értéke összesen 7.350.000 Ft. Ez idő alatt több megfigyelés is érkezett a mentőközpontban gondozott és egyedi jelöléssel szabadon eresztett madarokról. Egy 2018 nyarán Szentpéterfárról mentett fehér gólyát az elengedése utáni hónapokban több helyen (Tanakajd, Sorkifalud, Vasvár) is megfigyelték. A Fertő tóról bekerült „tavi benuulásban” szenvedett gulipánt tavaly október elején, elengedése után 16 nappal a 140 km-re fekvő, Dinnyési-fertőn kapták lencsevégre. A szintén botulizmussal érkezett dankasirály (*Larus ridibundus*) színes gyűrűjét 2018 október végén, a Fertő tó osztrák oldalán fekvő Breitenbrunn-nál olvasták le. Május elején a sárkeresztúri Csikó-réten fotózták le az egyik mentett fehér gólyánkat. A madarat 2015-ben, azaz 4 éve engedték el mentőközpontunkból. Augusztus végén Stuttgarttól keletre szintén lefotózták az egyik fiatal fehér gólyánkat, ami az idén nyáron született a Chernel-kertben, tartósan sérült madarak fiókjaként. Idén tavasszal a Chernel-kerti arborétumban is elkezdtek a

madárgyűrűzést, összesen 6 db hálóval. A kertben költő és a vonulási időszakban előforduló madarak fajösszetételének és állományának vizsgálatán túl, célunk mentett énekesmadaraink esetleges visszafogása is, mely fontos információt szolgáltat a túlélésük sikerességéről. Március 12-től november 10-ig 16 alkalommal húztuk ki a hálókat. Ez idő alatt 19 madárfaj 223 példányára került gyűrű, valamint 10 faj 47 példányát fogtuk vissza. A mentett madaraink közül 6 példányt sikerült visszafognunk. Az egyik egy fiókaként bekerült széncinege (*Parus major*) volt, aki 1,5 hónappal az elengedése után egy cinkecsapat társaságában került a hálóra. 5 általunk felnevelt őszapó (*Aegithalos caudatus*) is megfogásra került, elengedésük után 145 nappal később.

Szemléletformálás

A kőszegi Madárvédelmi Mentőközpont kézhez szoktatott ragadozómadaraival idén 2 kőszegi és 2 szombathelyi általános iskolába, egy körmendi óvodába, valamint egy gyöngyösfalui rendezvényre látogattunk el. A bemutatók alkalmával az adott faj és a szakszerű madármentés ismertetése mellett, az élő madárral való találkozás élményével próbáljuk meg felhívni a gyerekek figyelmét a madarak védelmének fontosságára és módjaira. Márciusban, a "Megjöttek a madarak!" elnevezésű rendezvény keretein belül tartottunk madármegfigyelő reggelt és madárgyűrűző bemutatót közel 150 érdeklődőnek, a kőszegi Abért-tónál.

Júliusban nyilvános madárelengedésre invitáltuk az érdeklődőket, ahol a résztvevők mentett erdei fülesbaglyok (*Asio otus*) szabadon engedésének lehettek részesei. Szeptemberben a Rába-Műgát és Térségéért Egyesület meghívására, a Rába Természetháznál tartottunk madárgyűrűző bemutatót közel 80 diáknak. Októberben az Európai madármegfigyelő napokhoz kapcsolódva, megrendezésre került a "Búcsúznak a madarak!" elnevezésű őszi madármegfigyelő programunk, bemutató madárgyűrűzéssel egybekötve. Az állatok világnapi rendezvényünkre ellátogatók pedig megismerkedhettek - a Chernel- kertben gondozott kezes madarak által - a hazánkban honos ragadozómadarakkal és veszélyeztető tényezőikkel.

Füleskuvik (*Otus scops*)

Megfigyelések az erdősülés és erdőfejlődés természetes folyamatairól a Tömördi Madárvártán

Németh Csaba

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság
9941 Őriszentpéter, Városszer 57., kislegykapo@gmail.com

Cs. Németh: Observations on the natural processes of forest succession around the Tömörd Bird Ringin Station

In recent years, the author has also been observing changes in the structure of forest vegetation in the study area. Based on his observations, he made recommendations for the care of vegetation.

Bevezetés

A Tömördi Madárvárta 22 éve működik, alaptevékenysége a madárvonulás-kutatás, a vonuló madárpopulációk hosszú távú vizsgálata. Vizsgálati területét, ahogy sokan mások, úgy két évtizede magam is a madárfogó hálók óránkénti ellenőrzése céljából járom minden ősszel. Az utóbbi években azonban a bejárások során kifejezett figyelemmel kísértem a terület fásszárú növényzetének szerkezetében (Keszei és Bauer 1999, Keszei 2002) zajló változásokat is. Az alábbiakban megfigyeléseim eredményeit adom közre. Szándékom szerint szeretnék rávilágítani arra, hogy

- a madárvárta vizsgálati területén az erdősülés és erdőfejlődés folyamatai olyan zavartalan, természetesnek tekinthető módon és körülmények között zajlanak, ami további, mélyebb szintű tudományos tanulmányozásra nyújt lehetőséget,
- ezek a folyamatok a terület egyes részein már ma is olyan jelenségeket idéztek elő, amelyek kifejezetten csak a beavatkozás mentes, főként az „őserdőnek” tekinthető erdőkben figyelhetők meg, így ezeket a terület fenntartása során tudatosan védeni volna szükséges,
- a madárgyűrzésen túl, mindezen folyamatoknak és jelenségeknek a madárvártára látogató évi többszáz gyermek és felnőtt számára, célzott környezeti nevelési tevékenység keretei között történő bemutatása további lehetőség arra, hogy a társadalom erdőkhöz való viszonyát jó irányba befolyásoljuk.

A terület fásszárú vegetációjának alakulását meghatározó tényezők

Mi vezetett oda, hogy a tömördi területen a fásszárú vegetáció alakulásában a

természetes folyamatok váltak uralkodóvá? Alapvetően két dolog: a sajátos „erdőhasználat” és a vad zavarása. A területen található fás vegetációba az egyesület munkatársai kizárólag a madárfogás és az alkalmi tűzifanyerés céljából avatkoztak be. Előbbi tevékenység a hálóállások és az ösvények keskeny sávjainak fátlan állapotban tartását jelentette, utóbbi pedig kizárólag az akác fafajt érintő, szálaló jellegű fakitermelés volt. Ezek a beavatkozások összességében egy nagyon kíméletes, egyben nagyon ősi típusú használatot eredményeztek, ami nem terjeszkedett túl a terület hasznosítási célján, illetve a hozzá kapcsolódó, minimális faanyag szükséglet kielégítésén és úgy foglalható össze, hogy „Csak ott és azt vágtuk ki, ami éppen szükséges volt, egyébként az erdő természetes módon fejlődhetett.”

A madárvárta működésének ugyan nem célja a területen mozgó nagyvadállomány tudatos kezelése, azonban működése hatással van ezen állatközösség viselkedésére is. A madárgyűrzési tevékenységgel ugyanis területünkön az év jelentős részében tartós az emberi jelenlét. A tavaszi tábor, a CES program és az őszi tábor összesen közel négy hónapot lefed az évből. Ezen alkalmak során elsősorban a madárvárta épülete körül folyamatos az emberi jelenlét okozta zavarás. Az állandó helyen, hosszú ideig álló hálók, az óránkénti hálóellenőrzések, amelyek állandó útvonalon, de szinte a teljes területet bejárva történnek, szintén jelentős zavaró tényezői a vad természetes viselkedésének, területen való táplálkozásának, mozgásának. Mindez azt eredményezi, hogy az év mintegy harmadában a vad elkerüli, tartósan nem lakja, csak nagyon alacsony intenzitással, átvonulásra használja a területet, ott nyugodtan, veszélyérzet nélkül nem táplálkozik. Az ember jelenlétének vadra gyakorolt hatása esetünkben nagyon hasonló a természetes rendszerekben a nagyragadozók jelenlétéből következő hatáshoz. A tudat, hogy a nagyragadozók jelenlétével is számolni kell, egészen más viselkedési, így más táplálkozási viselkedési szokásokat alakít ki a zsákmányállatok egyedeiben. Elkerülik a fedezéket, takarást, biztonságot nem nyújtó, nyílt területeket, és a biztonságosabb részeken is megoszlik figyelmük a veszélyforrások és a táplálékkeresés között. Állandó mozgásban vannak, nem állnak be egy-egy kedvező foltba hosszú ideig táplálkozni, inkább csipegetnek, szedegetnek. Ennek következtében, még a számukra kedvelt csemegének számító növényfélésegekből (vaddisznó a tölgymakkból, gímszarvas a hajtásokból, rügyekből) sem fogyasztják el a rendelkezésre álló teljes mennyiséget, szemben

azzal az állapottal, amikor a ragadozó vagy az ember jelenlétéből fakadó, folyamatos veszélyérzet nem áll fenn. A vad tehát nem helyezi a természetesnél nagyobb nyomás alá a terület fásszárú vegetációját, szabadon hagyja érvényesülni a természetes erdőfejlődési folyamatokat.

Megfigyelt jelenségek

Kiöregedő akácós átalakulása

A tábor épületei körül található akácós az összeomlás jeleit mutatja. A fák kiöregedtek, csúcsszáradtak, pusztulnak, törnek, kidőlnek. Alattuk azonban a vad nem akadályozta a csertölgy felújulását és a szajkók által odahordott makkokból egy, az akácost leváltó cseres nő fel, benne olyan elegyfajokkal mint a madárcseresznye, a zselnicemeggy és a mezei juhar. Az akácós helyén tehát idővel egy természetes erdő alakul ki, aminek a váza már ma is szépen látható.

Magaskórósok cserjésedése

Az egykori tóparti szántó felhagyásával magaskórósok alakultak ki, amelyek fokozatosan alakulnak át cserjésekké. A gyeprózsa, kökény és a galagonyák zártabbá teszik a területet. A cserjék között a madarak és az emlősök által terjesztett magokból egyre több vadgyümölcs, elsősorban vadkörte és vadalma bújik elő. Az évek előrehaladtával napjainkban a tó és a táborhely között több helyen megfigyelhetjük, ahogy a vadkörte és vadalma fák alatt fény hiányában elpusztulnak a gyeprózsa bokrai és a fák válnak uralkodóvá.

Cserjések erdősülése

A fent leírt folyamat legalább két, későbbi stádiumát is megfigyelhetjük a területen. A szántók irányából bevezető földút menti, több évtizedes cserjesávban, a cserjék sűrűjének védelmében már nemcsak vadalma és vadkörte, de csertölgy, madárcseresznye, mezei juhar, magas kőris is előtört. Ezekhez a fákhöz egyáltalán nem fér hozzá a szarvas, így háborítatlanul, sokszor szálegyenesen nőhetnek a fény felé, kezdeményeként a jövőbeli erdőfoltok. Az erdő szegélyében még találunk a fák közt élő, de fény hiányában már csak tengődő, megnyúlt galagonyákat. A terület nyugati szegélyén azonban már olyannyira előrehaladt az erdősülés folyamata, hogy a bezáródott lombkoronaszint alatt csak az egykori cserjék elpusztult csonkjai állnak, akár éppen a közülük, védelmükben kinőtt, majd őket lenőtt fatörzsekkel összefonódva. Nagyon tanulságos és ritka lehetősége ez egy több évtizeden keresztül zajlott természeti folyamat „kimerevített képként” való tanulmányozásának.

Idős fák védelmében fejlődő újak

Ósi erdőszerkezeti jellegzetesség és elsősorban őserdőkben figyelhető meg, hogy az idős faegyedek közvetlen közelében, sokszor a tövükön egy másik, fiatalabb faegyed nő. Idővel így minden fa kineveli fiatalabb társát, azt az egy fát, ami pótolni fogja, ha ő elpusztul. Az „utód” a legtöbb esetben nem ugyanabból a fafajból kerül ki. A meglepő jelenség magyarázata, hogy az idős fák vastag törzsének, tövének közelében a lehető legvédettebb körülmények között fejlődhet egy csemete: a fa törzséről lecsorgó esővíz folyamatosan öntözi, a törzs szélárnyékában a legvastagabb az avar- és így a humusréteg is, a vad itt nem lép rá, nem túl sok a fény, de nem is kevés, stb. Mivel az idős törzs mellett folyamatos és szinte pontszerű fényhatás éri, a fiatal fa idősebb társa törzsével párhuzamosan, nyílegyenesen tör a fény felé. Ha az idős fa kidől, sok fát le fog törni, de a közvetlen mellette állót, amivel szinte összenőtt, azt nem. Területünkön szintén megfigyelhető a jelenség. Az akácosban idős akácok tövéből induló zselnicemeggy illetve madárcseresznye, valamint csertölgy fiatal, szálegyenes példányait is megtaláljuk.

Vadgyümölcsök

Területünk kifejezetten gazdag vadalma és vadkörte fákban. Ezek a fajok ízletes termésükkel sok madárfajt és gyakorlatilag az összes emlősfajt ellátják táplálékkal. Szerepük összetettségét mutatja az a példa is, miszerint gyümölcsérésük idején koncentrálnak a terület kisemlőseit, ami az erdei fülesbaglyokat is hozzájuk vonzza: ők is ott szereznek könnyen táplálékot, ahol abból sok van. A baglyok ilyenkor rendszeresen látogatják ezeket a fákat, alattuk üldögélnek pockokra, egerekre várva, amit köpeteik jelenléte és hasonló területeken végzett kameracsapdás vizsgálatok is megerősítenek.

Ritka, ritkább fajok

Házi berkenye egy példányát találjuk az 1-es és 2-es háló helye közti szakaszon, az 5-ös háló mellett pedig varjútövis benge fa méretű példány áll.

Famatuzsálemek

Ósi erdőszerkezeti tulajdonság a vastag (60 cm-t meghaladó mellmagassági átmérőjű) és nagyon vastag fák (80 cm-t meghaladó mellmagassági átmérőjű), nagy koronájú faegyedek, fajuk matuzsálemi kort megérő egyedeinek jelentős számban való megléte (Horváth, 2019). Területünkön a csertölgy több és az erdeifenyő egy ilyen példányával találkozhatunk. A cserek közül monumentális méretével tűnik ki a terület nyugati szegélyében álló, kettős törzsű fa. A többi,

nagyméretű, széles koronájú csertölgy az egykori legelő szabad állásban fejlődött faegyedeinek megmaradt példánya lehet. Ezek a fák mikroélőhelyek gazdag és mással nem pótolható tárházát adják a területnek, mohák, zuzmók élnek rajtuk, kéregpedéseik, összetett ágrendszerük mind-mind önálló élőhely. Spirituális értékük is kiemelkedő: az emberi kultúra korai korszakaiban szentként tisztelt fák lenyűgözik azt, aki „rajtuk pihenteti a szemét”.

Változatos korszerkezet

Elsődlegesen a matuzsálemi korú cserek környezetében figyelhető meg jól, hogy a felújulás már évtizedek óta zavartalan. Az idős fákat jelentős számban veszik körbe 1-20 év közötti korú, fiatal faegyedek. Az idős akácosban szintén jelen vannak ennek a korosztálynak a fáit, a középkorú állományrészeket pedig az erdőszegélyben találjuk.

Álló és fekvő vastag holtfa

Ósi erdőszerkezeti tulajdonság a holt faanyag az élőfakészlet 30, akár 50%-át megközelítő mennyiségben, változatos formában és mérettartományban való jelenléte egy területen (Horváth, 2019). Különös jelentősége van a vastag, tölgy fafajokból kikerülő holtfának, mivel lassú, sok évtizeden keresztül történő lebomlása meggritkult bogárfajoknak nyújt életlehetőséget. Területünkön csak kevés ilyen található, de keletkezésének feltételei adottak. A természetes folyamatok jelenleg megfigyelhető stádiumai közül a cserjés erdővé alakulása az, ami a fák alá szoruló, fénytől elzáródó, nagyméretű galagonyák törzséből álló, majd fekvő holtfát eredményez. Ilyeneket a terület nyugati szegélyén találunk. Az ösvény melletti, lábon álló, de holt lucfenyőn a fekete harkály vésésnyomai tanulmányozhatók. Szintén találunk elhalóban lévő vadkörtefát is, amelynek gyökerében például a kis szarvasbogár lárvái fejlődnek.

Mozaikos szerkezet, szegélyek kialakulása

Ósi erdeink talán nagyobb léptékben, de vélhetően hasonlóak lehetnek tömördi területünkhöz abban is, hogy különböző fejlődési stádiumban lévő foltok, nyílt részek és ezek átmeneti zónáinak mozaikjaiból álltak. Tömördön a két kézzel, ill. évente egy alkalommal, szárzúzóval kezelt gyepfolt esetében mi tartjuk fenn a nyílt területrészt (Bánhidi 1996, 1997, 1998, 1999). Ezt az ember helyett egykor a nagytestű növényevők végezték. Hasonló nyílt foltokat eredményeztek egykor is a szélsőséges talajadottságok, ahogy az szintén megfigyelhető az erdőszegély menti kezeletlen, mégis fátlan állapotban található részen. A mozaikos szerkezetből

adódóan sokkal több szegély típusú élőhely jellemzi a területet annál, mintha az egy zárt tömb volna. A szegély nyílt élőhelyek és zárt erdők fajait koncentráló, sokféleséget növelő hatása így az egész területen érzékelhető.

Kezelési javaslatok

A tömördi terület kezelése során, a természetes erdőfejlődés folyamatainak zavartalan érvényesülése, azok kutathatósága és főként bemutatathatósága céljából célszerű lenne figyelemmel lenni az alábbiakra:

- Az idős akácosban ne vágjunk ki élő akácot: ezzel ugyanis az akác nem kívánt túlélését segítjük elő, hiszen a kivágott fatuskóról és gyökérről is sarjadni fog.
- A keletkező holt faanyagot hagyjuk a területen, akár álló, akár fekvő állapotú – kivéve az akác esetében, amihez nem kötődik honos xilofág rovaregyüttes. Mutassuk meg egy-egy méretes példányukat a látogatóknak, elmagyarázva annak jelentőségét.
- Továbbra is csak a madárfogás céljából, a hálóállásoknál végezzünk beavatkozásokat. Az ösvényeken csak a bejárhatóság fenntartása és a balesetveszély elkerülése érdekében vágjuk ki -illetve le-, amit feltétlenül szükséges. Kerüljük a spontán és koncepciótlan beavatkozásokat.
- Tudatosan védjük a nagy koronájú, matuzsálemi korú faegyedeket és a ritka fafajok példányait: tartsuk számon őket, ne vágjunk le róluk ágat, ne építsünk rájuk lest vagy hintát, ne tisztítsuk ki az aljukat, ne rakjunk alattuk tüzet, de mutassuk meg őket minél több látogatónak.
- Tudatosítsuk a táborozókban, hogy területünk nemcsak egy madárfogásra különösen alkalmas hely, hanem egy, természetes folyamatok alakította, ősi jegyeket mutató erdő-cserjés-gyep mozaik is, és mint ilyen, megőrzésre, bemutatásra érdemes.

Irodalom

- Bánhidi P. 1996: A Tömördi Nagy-tó védelme. Cinege 1. 24-25.
 Bánhidi P. 1997: Beszámoló a Tömördi Nagy-tónál végzett tevékenységről. Cinege 2. 11-13.
 Bánhidi P. 1998: Madárgyűrűző táborok Tömördön. Cinege 3. 8-10.
 Bánhidi P. 1999: Madárgyűrűző táborok (1999). Cinege 4. 12-15.
 Horváth F. 2019: Milyenek lehetnek kocsányos tölgyes őserdőink? – Erdőrezervátum-kutatás keményfás ligetekben. A biodiverzitásról másképp 4. Kiüresedő magyar erdők? Az MTA Környezettudományi Elnöki Bizottság Biodiverzitás Albizottság és a Magyar Természettudományi Társulat konferenciája. 2019. október 24. Budapest.
 Keszei B. 2002: Kiegészítések és újabb adatok a Tömördi Nagy-tó növényvilágának ismeretéhez. Cinege 7. 46-50.
 Keszei B. és Bauer N. 1999: A tömördi Nagy-tó és környékének növényvilága. Vasi szemle 53.1. 97-110.

MONITORING, FAUNISZTIKA

A fehér gólya (*Ciconia ciconia*) állományfelmérése Vas megyében 2019-ben

Kóta András

9700 Szombathely, 11-es Huszár út 126., e-mail: vasimadarasz@gmail.com

A. Kóta: Results of the White Stork (*Ciconia ciconia*) monitoring project of Vas County in 2019

In 2019, altogether 208 nests of White Stork have been recorded. 137 nests among these have been inhabited but only 99 pairs of these have brooded. In total, 221 offsprings have left their nests successfully. The average number of tended nestlings has been 2.23 of the successful parents.

2019-ben is sikerült az összes ismert helyet végigjárni megyénkben, az állományfelmérés idén is teljesnek mondható. A felmérést Gyurácz József, Harsányi Krisztián, Koszorús Péter, Kóta András, Somogyi Csaba, Rába Veronika és Wéber Krisztián végezték. A koordinálás, adatösszesítés és az MME online adatbázisába (www.golya.mme.hu) való rögzítés Kóta András munkája volt.

Sajnos a tendenciák Vas megyében nem biztatóak, a gólyáknak nem elég vonzó ez a régió, a fészkeket elhagyják, a fel nem újított fészkek egy idő után szétesnek. A fészkek száma és a gólyapárok száma is 2013 óta lassan, de biztosan évről évre csökken. Csupán egyetlen új helyen épült fészkek, Chernelháza damonyára tért vissza a költőfajként hosszú évek kihagyása után a fehér gólya. Új oszlopra 3 helyen épült fészkek. Sorkifaludon felújítottak egy haranglábat, amin egy szép nagy régi fészkek volt, ami el lett távolítva. Szerencsére a mellé kihelyezett önálló oszlop tetszett a gólyáknak és erre hamar rakta fészket, és sikeresen költöttek is. Iváncon a tavalyi játszófészket erősítették meg a gólyák és ebben neveltek fel fiókat. Alsóújlakon épült még egy új fészkek, ami valószínűleg nem az ott költő pár játszófészke, de ebben sikeres költés nem volt. 7 helyen esett szét annyira régóta lakatlan fészkek maradvány, hogy azt még le kellett minősíteni, így összességében a fészkek száma 4-gyel csökkent.

A felmérés során kiemelten figyeltünk a gólyafészkek közelében lévő veszélyes oszlopokra, vezetékekre, illetve a megdőlt fészkekre és jelentettük ezeket az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóságának.

208 fészkekből 137-et foglaltak el a gólyák. 2 helyen pár nélküli gólya volt csak, 135 helyen gólyapárok. Sikeresen 99 pár költött, ők összesen 221 fiókat röptettek.

1. táblázat. Fehér gólya (*Ciconia ciconia*) fészekadatok Vas megyében 2019-ben.

Járás	Fészek- adatok	Üres fészek- tartó	Lakat- -lan fészek	Lakott fészek	Magányos gólya (HE)	Költőpár kirepülő fiatalok nélkül (HPo)	Siker költőpár (HPm)
Celldömölki	37	17	11	9	0	1	8
Körmendi	88	36	22	30	0	10	20
Kőszegi	27	13	1	13	0	4	9
Sárvári	73	32	11	30	1	6	23
Szent- gotthárdi	39	22	9	8	0	4	4
Szombat- helyi	83	37	11	35	0	7	28
Vasvári	37	19	6	12	1	4	7
Összes:	384	176	71	137	2	36	99

Ezek mind olyan számok, amiknél még korábban sose volt gyengébb költési eredmény, amióta gólyafelmérés létezik Vas megyében. Különösen a Rába-völgye alakult aggasztóan, pedig még 20 évvel ezelőtt ez a terület volt Magyarország gólyák által egyik legsűrűbben lakott régiója. További részletes kutatás lenne szükséges ahhoz, hogy kiderítsük mi a csökkenés oka. 7 településen költött 2-nél több gólyapár. 6 pár volt Bajánsenyén, ebből 3 volt sikeres (6 fióka), 5-5 pár volt Körmenden, ill. Szombathelyen (8, ill. 15 fióka), 4 pár Sárváron (ebből 3 sikeres, 7 fióka). 3-3 pár Balogunyomon (2 sikeres, 3 fióka), Szentgotthárdon (2 sikeres, 4 fióka) és Sorkifaludon (3 sikeres, 5 fióka). Érdekesség, hogy idén a legtöbb sikeres pár (5 db) Szombathelyen költött, évek óta Bajánsenye és Körmend voltak a „leggólyásabb” települések. Ez csak annyit jelez, hogy utóbbi települések lettek egyre kevésbé vonzóak a gólyák számára, Szombathelyen nagyságrendileg ennyi szokott költeni. Az összes költőpár fiókaátlag 1,64 volt, míg a sikeres párok átlagban 2,23 fiókát repítettek. Ezek a számok az elmúlt 6 év második legalacsonyabb értékei. A 99 sikeres párból 20 reptetett 1 fiókát, 44-nél lett kettő, 29-nél 3 fióka. Összesen az egész megyében csak 4 helyen cseperedett fel 4 fióka (Csempeszkopács, Sé, Horvátlövő) és csak 2 helyen 5 fióka (Vasegerszeg és Szombathely).

2. táblázat. Összehasonlító adatok az elmúlt évek költési sikerességéről.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
kirepült fiókák száma	460	279	321	272	328	315	221
gólyapárok száma	179	183	165	157	158	146	135
gólyafészkek száma	237	234	230	226	224	212	208
az összes pár fiókaátlaga (JZa)	2,57	1,52	1,94	1,73	2,08	2,15	1,64
a sikeres párok fiókaátlaga (JZm)	2,8	2,18	2,31	2,32	2,60	2,78	2,23

Folyamatosan kerestük a színes gyűrűvel jelölt gólyákat. Végigjártuk célzottan az összes olyan fészket, ahol ismereteink szerint tavaly gyűrűs madár volt. Sajnos se Hegyfalun, se Táplánszentkereszten, se Viszákon nem került elő a gyűrűs madár, Körmenden, Répcelakon és Vasegerszegen szerencsére igen. Az egyik talán legérdekesebb új megkerülés a rábapatyi fészken történt, itt egy olyan madár kezdett költésbe, aki 2010-ben Németországban, Drezda mellett kapott fiókaként gyűrűt. Az eltelt 9 évben nem olvasták le sehol gyűrűjét, most párjával 2 fiókat nevelt kelési helyétől csaknem 500 km-re légvonalban.

Idén második alkalommal megrendeztük a Vasi Gólya Road Show-t. Szombathelyen, Náraiban, Nardán, Toronyban, Sében, Bükön és Lukácsházán tartottunk bemutató gyűrűzéseket. A kissé szemerklő eső megnehezítette a dolgunk, de azért így is sok tucat érdeklődő simogathatta meg saját településének fiókait.

Célunk a jövőben továbbra is a szoros együttműködés az Őrségi Nemzeti Park gólyavédelemben munkálkodó szakembereivel, mert 2020-ban is a megye teljes felmérését szeretnénk elvégezni.

Köszönet azoknak, akik nagyobb területek felmérését vállalták: Gyurácz József, Harsányi Krisztián, Koszorús Péter, Rába Veronika, Somogyi Csaba és Wéber Krisztián. Egy-egy város vagy csak egy-egy fészkek felmérésében segített

Illés Péter és Góczán Éva. Továbbá köszönet illeti a települések lakosait, akik információkkal segítettek az adatgyűjtést.

3. táblázat. Gólyasűrűség és fiókasűrűség Vas megyében 2019-ben.

Járások (terület)	Kirepült fiókák száma (JZG)	Gólyasűrűség StD (gólyapár / 100 km ²)	Fiókasűrűség (kirepült fióka / 100 km ²)	Az összes pár fiókaátlaga (JZa)	A sikeres párok fiókaátlaga (JZm)
Celldömölki (474,13 km ²)	18	1,90	3,80	2,0	2,25
Körmendi (614,53km ²)	40	4,88	6,51	1,33	2,0
Kőszegi (286,45 km ²)	17	4,54	5,93	1,31	1,89
Sárvári (685,46 km ²)	54	4,23	7,88	1,9	2,35
Szentgotthárdi (255,04 km ²)	8	3,14	3,14	1,0	2,0
Szombathelyi (646,36 km ²)	68	5,41	10,52	1,94	2,43
Vasvári (374,14 km ²)	16	2,94	4,28	1,45	2,28
Össz. v. átlag: (3336,1 km ²)	221	4,05	6,62	1,64	2,23

Irodalom

www.golya.mme.hu

- Kóta A. 2012: Beszámoló a Magyar Madártani Egyesület Vas megyei Csoportjának 2012. évi fehér gólya (*Ciconia ciconia*) fészekfelméréséről. Cinege 17. 10-13.
- Kóta A. 2013: Beszámoló a Magyar Madártani Egyesület Vas megyei Csoportjának 2013. évi fehér gólya (*Ciconia ciconia*) fészekfelméréséről. Cinege 18. 14-18.
- Kóta A. 2014: A fehér gólya (*Ciconia ciconia*) helyzete Vas megyében 2014-ben. Cinege 19. 29-33.
- Kóta A. 2015: Fogyatköző fehér gólyák (*Ciconia ciconia*) Vas megyében. Cinege 20. 13-17.
- Kóta A. 2016: A fehér gólya (*Ciconia ciconia*) állományfelmérése Vas megyében 2016-ban. Cinege 21. 13-18.
- Kóta A. 2017: A fehér gólya (*Ciconia ciconia*) állományfelmérése Vas megyében 2017-ben. Cinege 22. 22-27.
- Kóta A. 2018: A fehér gólya (*Ciconia ciconia*) állományfelmérése Vas megyében 2018-ban. Cinege 23. 11-14.

Madárgyűrűzés a Tömördi Madárvártán 2019-ben

Gyurácz József¹ – Bánhidi Péter²

1. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Savaria Biológiai Tanszék
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyuracz.jozsef@sek.elte.hu
2. 9745 Meszlen, Béke u. 51., e-mail: drbanhidip@freemail.hu

J. Gyurácz, P. Bánhidi: Bird Ringing at the Tömörd Bird Ringing Station in 2019

The Constant Effort Sites (CES) program - which started in 2004 - has continued. We have ringed 215 birds of 32 species during the days of CES. In addition to the CES program, a one week-long spring bird-ringing action was organized. In total, 423 specimens of 27 species were ringed. The autumn action lasted from 28 July until 3 November. In total, 6643 specimens of 77 species were captured with 1470 recaptured individuals of 42 species. The first table shows the species and numbers of ringed birds during the CES, in spring and in autumn. These actions were very popular among laypeople.

Az idei tavasz-nyár, a tavalyihoz hasonlóan melegebb, szárazabb volt a megszokottnál, még augusztus végén is gyakori volt a 32 Celsius fokos napi hőmérséklet árnyékban. Szeptember és október is hasonló volt, mint tavaly, de egy kicsit még szárazabb és melegebb volt a szokásosnál, október végén is gyakran volt 20 Celsius foknál melegebb a napi hőmérséklet.

A tavaszi madárgyűrűzés 2019. március 30-tól április 7-ig tartott. 23 db 12 méter hosszú függőhálót használtunk. 27 faj 423 példányát gyűrűztük meg és 16 faj 175 visszafogását regisztráltuk.

A következő program a tavaszi vonulási időszak végén és a fészkelési időben történő – CES (Constant Effort Site) néven ismert – vizsgálat volt. 2019. április 15. és július 13. között kilenc alkalommal végeztünk napi 6 órás gyűrűzést 13 db 12 méter hosszú függőhálósával. A CES programban 32 faj 215 példányát gyűrűztük meg és 16 faj 60 visszafogását rögzítettük.

A nyári-őszi madárgyűrűzés 2018. július 28-án kezdődött és folyamatosan tartott november 3-ig, 28 db 12 méter hosszú függőhálót használtunk. Ez volt a huszonkettedik nyári-őszi Actio Hungarica program Tömördön. A "tavi" hálókat idén visszahelyeztük a tómeder közepső, nyílt vízű, iszapos részére a rekettyefüzes, tavi kákás, gyékényes és harmatkásás növényzet környezetébe.

Az őszi programban 77 faj 6643 példányát gyűrűztük meg és 1470 esetben fogtuk vissza 42 faj egyedeit. A három madárgyűrűzési programban gyűrűzött madárfajok egyedszámát a fajok abc sorrendjében az 1. táblázat tartalmazza. A törpesármány (*Emberiza pusilla*) nyolcadik hazai példányát is meggyűrűztük (gyűrűző: Varga László) 2019-ben. Augusztus 15-ig idén néhány gyakori

madárfajból lényegesen kevesebb fogtunk, mint a korábbi évek hasonló időszakában. Feleannyit gyűrtünk barátposztából (*Saylvia atricapilla*), harmadát fekete rigóból (*Turdus merula*), mint 2017-ben vagy 2018-ban. E madárfajok hazai fészkelő állományai az utóbbi évtizedekben mérsékelt növekedést mutattak fogási adatink alapján is. Valószínűleg az idei költési időszak kedvezőtlen időjárása, az átlagosnál hűvösebb és csapadékosabb május nem kedvezett a fiókanevelésnek, kevesebb fióka repülhetett ki, ami kevesebb befogott madarat is jelentett. Vörösbegyből (*Erithacus rubecula*) 1998 óta idén fogtuk a legtöbbet. A 2019-ben Tömördön gyűrt és külföldön megkerült, a külföldön gyűrt és a madárvártán visszafogott madarak adatait, valamint a korábbi külföldi vonatkozású, 2018 végén vagy 2019-ben a Madárgyűrzési Központtól megérkezett adatokat a 2. táblázat tartalmazza.

A madárvártát idén is több száz óvodás, általános és középiskolás diák, valamint egyetemi hallgató kereste fel szervezett keretek között. A Csányi Alpaítvány Arany János Tehetséggondozó Programjának tanulói, a csíkszeredai József Attila Általános Iskola tanulói, a Dévai Szent Ferenc Alapítvány Székelyhídi gyermekotthonának lakói, valamint a Gyönygbagolyvédelmi Alapítvány angol diákjai is megtekeintették a madárgyűrzést. Az ELTE Savaria Egyetemi Központ biológia és biológiatanár szakos hallgatóinak ökológia terepgyakorlatát idén is a madárvártára és környékére szerveztük.

Az Európai Madármegfigyelő Napok alkalmából is érkeztek látogatók Tömördre. A Szombathelyi Erdészeti Zrt. közreműködésével a rétek egy részét idén is sikerült szárazúzózni, másik részét kézi és motoros kaszálással, valamint a cserjék kivágásával egyesületi tagok gondozták. Az ÉLETÜNK folyóirat 2019. évi 4. kötetében közzeltünk egy összefoglaló tanulmányt a madárvárta eredményeiből.

Állandó munkatársak voltak: Göncz István Nagykanizsa 7 hét, Lőrincz Csilla Szombathely 2 hét.

Gyűrtők: Bánhidi Péter Meszlen, Faragó Ádám Óriszentpéter, Góczán József Körmend, Gyurác József Bük, Illés Péter Kőszeg, Kalmár Sándor Sopron, Koszorús Péter Sótorny, Lukács Zoltán Pécs, Németh Csaba Gyöngyösfalu, Ottó Erzsébet Kőszeg, Tatai Sándor Tárnokréti, Varga László Lukácsháza.

Segítők: Bánhidi Máté Szombathely, Bognár Balázs Komárom, Biró Martin Táplánszentkereszt, Bognár András és Bognár Boldizsár Szombathely, Borbás Katalin Szombathely, Borsfai Rebeka Tormásliget, Csáki Péter Kőszeg, Cs. Tóth

1. táblázat. A gyűrűzött madarak egyedszáma fajonként

Faj	Tavaszi vonulás 2019. III.30 – IV. 07.	CES 2019. IV.16 – VII.09.	Őszi vonulás 2019. VII. 28 – XI. 3.
1. Barátcinege (<i>P. palustris</i>)	-	3	22
2. Barátposzáta (<i>S. atricapilla</i>)	60	40	773
3. Berki tücsökmadár (<i>L. fluviatilis</i>)	-	-	1
4. Cigánycsuk (<i>S. torquatus</i>)	-	-	1
5. Citromsármány (<i>E. citrinella</i>)	3	6	154
6. Cserregő nádiposzáta (<i>A. scirpaceus</i>)	-	1	4
7. Csicsörke (<i>S. serinus</i>)	-	-	1
8. Csilpcsalpüzike (<i>Ph. collybita</i>)	59	19	648
9. Csíz (<i>C. spinus</i>)	2	-	2
10. Csörgő réce (<i>A. crecca</i>)	-	-	1
11. Csuszka (<i>S. europaea</i>)	-	5	11
12. Erdei cankó (<i>T. ochropus</i>)	-	-	2
13. Erdei fülesbagoly (<i>A. otus</i>)	-	-	1
14. Erdei pinty (<i>F. coelebs</i>)	7	2	61
15. Erdei pityer (<i>A. trivialis</i>)	-	1	18
16. Erdei szalonka (<i>S. rusticola</i>)	1	-	-
17. Erdei szürkebegy (<i>P. modularis</i>)	8	-	90
18. Énekes nádiposzáta (<i>A. palustris</i>)	-	-	15
19. Énekes rigó (<i>T. philomelos</i>)	20	8	278
20. Fekete harkály (<i>D. martius</i>)	-	-	1
21. Fekete rigó (<i>T. merula</i>)	6	5	657
22. Fenyőpinty (<i>F. montifringilla</i>)	-	-	9
23. Fenyőrigó (<i>T. pilaris</i>)	-	-	1
24. Fenyvescinege (<i>P. ater</i>)	-	-	43
25. Fitiszfüzike (<i>Ph. trochilus</i>)	10	-	23
26. Foltos nádiposzáta (<i>A. schoenobaenus</i>)	-	-	9
27. Függőcinege (<i>R. pendulinus</i>)	-	-	6
28. Fülemlüle (<i>L. megarhynchos</i>)	-	1	21
29. Füstifecske (<i>H. rustica</i>)	-	1	29
30. Havasi partfutó (<i>C. alpina</i>)	-	-	1
31. Házi rozsdafarkú (<i>Ph. ochruros</i>)	1	-	7
32. Hegyi billegető (<i>M. cinerea</i>)	-	-	7
33. Hegyi fakusz (<i>C. familiaris</i>)	-	1	15
34. Karvaly (<i>A. nisus</i>)	-	-	4
35. Karvalyposzáta (<i>S. nisoria</i>)	-	6	4
36. Kenderike (<i>C. cannabina</i>)	-	-	12
37. Keresztcsőrű (<i>L. curvirostra</i>)	-	-	1
38. Kerti geze (<i>H. icterina</i>)	-	2	6
39. Kerti poszáta (<i>S. borin</i>)	-	8	15
40. Kerti rozsdafarkú (<i>Ph. phoenicurus</i>)	-	3	23
41. Kék cinege (<i>C. caeruleus</i>)	10	14	453
42. Kis fakopáncs (<i>D. minor</i>)	1	-	1
43. Kis poszáta (<i>S. curruca</i>)	3	8	77
44. Kormos légykapó (<i>F. hypoleuca</i>)	-	4	52
45. Közép fakopáncs (<i>D. medius</i>)	-	-	3
46. Meggyvágó (<i>C. coccothraustes</i>)	7	3	90
47. Mezei pacsirta (<i>A. arvensis</i>)	-	-	2

48. Mezei poszáta (<i>S. communis</i>)	1	8	48
49. Mezei veréb (<i>Pas. montanus</i>)	-	-	16
50. Nádi sármány (<i>E. schoeniclus</i>)	4	-	189
51. Nádi tücsökmadár (<i>L. luscinoides</i>)	-	-	1
52. Nagy fakopáncs (<i>D. major</i>)	1	3	13
53. Nagy fülemüle (<i>L. luscinia</i>)	-	-	4
54. Nagy őrgébics (<i>L. excubitor</i>)	-	-	1
55. Nyaktekerecs (<i>J. torquilla</i>)	1	2	6
56. Ökörszem (<i>T. troglodytes</i>)	2	-	89
57. Örvös légykapó (<i>F. albicollis</i>)	-	1	8
58. Őszapó (<i>Ae. caudatus</i>)	2	7	87
59. Réti pityer (<i>A. pratensis</i>)	-	-	27
60. Rozsdás csuk (<i>S. rubetra</i>)	-	-	1
61. Rövidkarmú fakusz (<i>C. brachydactyla</i>)	-	1	15
62. Sárgafejű királyka (<i>R. regulus</i>)	1	-	299
63. Sárszalonka (<i>G. gallinago</i>)	-	-	3
64. Seregély (<i>S. vulgaris</i>)	-	-	10
65. Sisegő füzike (<i>Ph. sibilatrix</i>)	-	2	14
66. Süvöltő (<i>P. pyrrhula</i>)	-	-	43
67. Szajkó (<i>G. glandarius</i>)	-	-	34
68. Széncinege (<i>P. major</i>)	15	17	334
69. Szőlőrigó (<i>T. iliacus</i>)	1	-	34
70. Szürke légykapó (<i>M. striata</i>)	-	2	35
71. Tengelic (<i>C. carduelis</i>)	12	-	3
72. Törpesármány (<i>E. pusilla</i>)	-	-	1
73. Tövisszűrő gébics (<i>L. collurio</i>)	-	2	38
74. Tüzesfejű királyka (<i>R. ignicapilla</i>)	-	-	44
75. Vadgerle (<i>S. turtur</i>)	-	-	1
76. Vörösbegy (<i>E. rubecula</i>)	183	29	1430
77. Zöld küllő (<i>P. viridis</i>)	-	-	3
78. Zöldike (<i>C. chloris</i>)	2	-	157
Összesen	423	215	6643

Ágoston Kőszegpaty, Dankovics Róbert Gencsapáti, Erdő Ádám és Erdő-Tóth Zsófia Kőszeg, Égető János Nagykanizsa, Farkas Ádám Kőszeg, Foki Hanna Zalaegerszeg, Gergye Dániel Szombathely, Góczán Éva Körmend, Heincz Ádám és Heincz Máté Zsira, Horváth Márton Táplánszentkereszt, Jandó Benedek Budapest, Jánosa László Szombathely, Kárpáti László Egerág, Keresztes Gréta Csepreg, Koszorús Gábor és Koszorús Veronika Sótöny, Kovács Orsolya Szombathely, Kovács Patrik Táplánszentkereszt, Kiss Csilla Sopron, Kiss Richárd és Kiss Zsolt Szurdokpuszpöki, Kutschi Péter Kőszeg, Komlós Mariann Sopron, Kóta András, dr. Szombathely, Langbein Laura és Langbein Szabolcs Szombathely, Lendvai Imre Szombathely, Lepold Ágnes Kőszeg, Lepold Zoltán Antal Tököl, Mészáros Gábor Pázmándfalu, Molnár György és Molnár András Győr, Németh Adél és ifj. Németh Csaba Gyöngyösfalu, Riba Krisztina Sopron, Ruff Andrea Szombathely, Surányi

Máté Szombathely, Süle Ildikó Nagykanizsa, Szegvári Krisztián Szombathely, Takács Árpád Körmend, Vörös Norbert Szombathely.

Köszönjük önzetlen munkáját mindazoknak, akik gyűrűzőként vagy segítőként sokat tettek a madárgyűrűzési programok sikeres lebonyolításáért.

2. Táblázat. Tömördön gyűrűzött és belföldön vagy külföldön megkerült, illetve Tömördön megkerült és belföldön vagy külföldön gyűrűzött madarak 2017 végén vagy 2018-ban érkezett adatai. Rövidítések: AH = Actio Hungarica, Gy = gyűrűzés helye, M = megkerülés helye, 1 = 1. évében lévő madár, 2 = 2. évében lévő madár
1+ = 1 évnél idősebb madár, 2+ = 2 évnél idősebb madár, F = fejlett, H = hím,
T = tojó

Faj EURING Kód	Gy/ M	Kor/ Ivar	Dátum	Hely	Koo.	Távolság km	Gyűrűző
Barátposzáta SYLATR	Gy	1/T	2019.08.10	Chlum u Trebone Cseh Közt.	48°59'N 14°52'E	225	Kalmár Sándor
	M	1/T	2019.08.31	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E		
Barátposzáta SYLATR	Gy	1/T	2016.09.08	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E	238	Faragó Ádám
	M	2+/T	2019.09.26	Verd Szlovénia	45°58'N 14°18'E		
Fülemüle LUSMEG	Gy	1/-	2018.08.07	Medvedce Szlovénia	46°22'N 15°39'E	135	Gyurácz József Bánhidi Péter
	M	1+/-	2019.08.16	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E		
	M	1+/-	2019.08.25.	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E		
Fűrj COTCOT	Gy	2/H	2019.06.15	Biscopice Cseh Közt.	49°50'N 17°43'E	209	Góczán József
	M	2/H	2019.08.02	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E		
Kerti rozsdafarkú PHOPHO	Gy	2/T	2018.05.09	Falsterbo Svédország	55°23'N 12°49'E	931	Faragó Ádám
	M	2+/T	2019.09.22	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E		
Kék cinege PARCAE	Gy	1/-	2019.07.25	Zlynský Cseh Közt.	49°16'N 17°28'E	222	Koszorús Péter
	M	1/-	2019.10.10	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E		
Vörösbegy ERIRUB	Gy	1/-	2017.09.30	Dabkowice Lengyelország	54°20'N 16°14'E	777	Ottó Erzsébet
	M	2+/-	2019.10.18.	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E		
Őszapó AEGCAU	Gy	F/-	2019.10.21	Illmitz Ausztria	47°46'N 16°45'E	47	Németh Csaba
	M	F/-	2019.10.26.	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E		
Széncinege PARMAJ	Gy	1/H	2018.10.03	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E	64	Lukács Zoltán
	M	1/H	2018.12.09	Ilz Ausztria	47°70'N 15°53'E		

Madárvonulás-kutatás Kondorfán 2019-ben

Faragó Ádám

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság
9941, Őriszentpéter, Városszer 57., e-mail: faragoadi@gmail.com

Á. Faragó: Bird migration research in Kondorfa in 2019

As in previous years the annual bird ringing project was continued near Kondorfa during the autumn migration season, carried out by Őrség National Park Directorate. After this area that the ringing station can be found within was fenced because introduction of European Bisons, conditions of bird ringing have changed. Mistnets were set up almost entirely new places and they were standardized for long term monitoring. I've caught and banded 768 specimens of 40 species between 14th aug – 30th oct. Common Chiffchaff (193) and Eurasian Blackcap (130) were the most commonly caught ones. Surprisingly, as the first bird here that banded by other ornithologist, a Common Chiffchaff was caught at mid october, with a Czech marked ring on its leg.

A Cinege előző számában (Faragó 2018) mutattam be az Őrségi Nemzeti Parkban, Kondorfán zajló madárvonulás-kutatás aktuális helyzetét, a 2014 óta elért eredményeket, valamint a közeljövő terveit. Az utóbbiak között említett változás, nevezetesen a területre történő bölénytelepítés, ezzel együtt a madárvonulás-kutatás számára fenntartott kb. 3 ha-os terület körbekerítése valóban megtörtént az Igazgatóság által. Az említett 3 ha valójában a bölények által legelt nagyobb, közel 90 ha-os gyep-komplexumból kikerített kisebb rész, melyet a madárgyűrűzési szezon idejére el lehet zárni az állatok elől. A kerítés nyomvonalra új lehetőségeket is teremtve, nagyban meghatározta a hálóállások elhelyezkedését. Az előző években használt négy-öt hálóállás közül csak egy maradt a megszokott helyén, a többi teljesen új részen került kialakításra. Így hat különböző pontban összesen 14 hálót tettünk ki (1. ábra), melyek az idej tapasztalatok alapján hosszú távon sztenderdizálhatóak is.

A megszokott nyár végi, őszi madárvonulási időszakban, ezúttal augusztus 14. – október 30. között üzemelt az „állomás”. Ebben az intervallumban összesen 37 napon volt lehetőségem kint lenni, ami átlagosan két naponkénti gyűrűzést jelent. Jellemzően a reggeli, délelőtti órákban zajlott a munka, de többször délután is sor került rá. Pontosán 40 faj 768 példányát jelöltem (1. táblázat), valamint 13 faj 142 egyedét fogtam vissza legalább egyszer. A visszafogások között hét olyan is akadt, melyeket az elmúlt években gyűrűztem ugyanitt. A napi átlagos fogás (gyűrűtlenek) 20,75 példány volt (min. 4, max. 70). Csilpcsalpfüzikéből (*Phylloscopus collybita*) került a legtöbb a hálókba (193), a második

leggyakoribbnak pedig a barátposzáta (*Sylvia atricapilla*) bizonyult (130). A tavalyi „győztes” zöldikének (*Carduelis chloris*) ezúttal mindössze 3 példánya került kézre, ami lényegesen kevesebb, mint a 2018-as 142. Szükséges megemlíteni, hogy a mezei verebeket (*Passer montanus*) az eddigi gyakorlatnak megfelelően idén is gyűrű nélkül engedtem szabadon, ugyanakkor jól lehet, hogy ez a faj is versenybe szállhatott volna valamelyik dobogós helyért.

Ebben az évben négy olyan madárfajt sikerült jelölni, melyeket a 2014 óta zajló akciók során eddig egyszer sem. Ezek közül – az élőhely miatt - a legkevésbé a foltos nádiposztára (*Acrocephalus schoenobaenus*) számítottam, a réti tücsökmadárral (*Locustella naevia*), a csuszkával (*Sitta europaea*), valamint a sültőtővel (*Pyrrhula pyrrhula*) viszont már találkoztam a területen. Ezekkel együtt 57-re emelkedett a Kondorfán gyűrűzött fajok száma.

Valamelyest meglepőnek találtam a sisegő füzike (*Phylloscopus sibilatrix*) elmaradását az idei szezonban, és a légykapókkal is majdnem hasonló lett volna a helyzet, ha egy meglehetősen késői szürke légykapó (*Muscicapa striata*) nem esik be váratlanul október 10-én. Különleges ritkaság nem került kézre, viszont mérföldkönek tekinthető egy cseh gyűrűs csilpcsalpfüzike visszafogása. A légvonalban 417 km-re jelölt füzike ugyanis az első olyan madarunk, amely idegen gyűrűvel bukkant fel itt Kondorfán. Minimum három napig tartózkodott a gyűrűző-állomásunk területén. Itt jelölt és más gyűrűzővel kapcsolatba került madárról továbbra is csak egy esetben van tudomásunk (Fenekpusztán visszafogott kék cinege 2017-ben), de remélhetőleg az idei közel nyolcszáz madár legalább egyikéről kapunk majd hírt a közeljövőben.

Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság elkötelezte magát, hogy a Kondorfa, Hegy-Völgyön található 3 ha-os kikerített területet a madárgyűrűzési tevékenység, a madárvonulás-kutatás, és az ezzel együtt járó környezeti nevelés színhelyének tekinti, annak a lehetőségét sem kizárva, hogy idővel az Acti Hungraica táborok protokollja szerint működő tényleges gyűrűző-állomássá nője ki magát. Ennek megfelelően a 2020-as terveink között szerepel egy olyan infrastruktúra kialakítása, amely lehetővé teszi egyrészt a gyűrűzés minél kényelmesebb és hatékonyabb kivitelezését (ami eddig gyakorlatilag autóban, vagy autó mellett történt), másrészt kisebb csoportok, érdeklődők kulturált fogadását is meg tudjuk oldani.

1. táblázat: gyűrzési eredmények fajonként 2019-ben

	Faj (magyar)	Faj (tudományos)	példány
1.	Csilpcsalpfüzike	<i>Phylloscopus collybita</i>	193
2.	Barátposzáta	<i>Sylvia atricapilla</i>	130
3.	Fekete rigó	<i>Turdus merula</i>	66
4.	Énekes rigó	<i>Turdus philomelos</i>	57
5.	Vörösbegy	<i>Erithacus rubecula</i>	56
6.	Széncinege	<i>Parus major</i>	53
7.	Erdei szürkebegy	<i>Prunella modularis</i>	35
8.	Kis poszáta	<i>Sylvia curruca</i>	34
9.	Citromsármány	<i>Emberiza citrinella</i>	28
10.	Kék cinege	<i>Cyanistes caeruleus</i>	25
11.	Erdei pinty	<i>Fringilla coelebs</i>	8
12.	Szajkó	<i>Garrulus glandarius</i>	7
13.	Mezei poszáta	<i>Sylvia communis</i>	6
14.	Őszapó	<i>Aegithalos caudatus</i>	6
15.	Tövisszúró gébics	<i>Lanius collurio</i>	6
16.	Meggyvágó	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	6
17.	Nagy fakopáncs	<i>Dendrocopos major</i>	5
18.	Nádi sármány	<i>Emberiza schoeniclus</i>	5
19.	Fitiszfüzike	<i>Phylloscopus trochilus</i>	4
20.	Házi rozsdafarkú	<i>Phoenicurus ochruros</i>	3
21.	Kerti poszáta	<i>Sylvia borin</i>	3
22.	Barátcinege	<i>Poecile palustris</i>	3
23.	Csuszka	<i>Sitta europaea</i>	3
24.	Zöldike	<i>Carduelis chloris</i>	3
25.	Karvaly	<i>Accipiter nisus</i>	2
26.	Nyaktekercs	<i>Jynx torquilla</i>	2
27.	Ökörszem	<i>Troglodytes troglodytes</i>	2
28.	Szőlőrigó	<i>Turdus iliacus</i>	2
29.	Réti tücsökmadár	<i>Locustella naevia</i>	2
30.	Kerti geze	<i>Hippolais icterina</i>	2

31.	Fenyvescinege	<i>Periparus ater</i>	2
32.	Érdei pityer	<i>Anthus trivialis</i>	1
33.	Fülemüle	<i>Luscinia megarhynchos</i>	1
34.	Kerti rozsdafarkú	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	1
35.	Foltos nádiposzáta	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	1
36.	Énekes nádiposzáta	<i>Acrocephalus palustris</i>	1
37.	Szürke légykapó	<i>Muscicapa striata</i>	1
38.	Sárgafejű királyka	<i>Regulus regulus</i>	1
39.	Tüzesfejű királyka	<i>Regulus ignicapilla</i>	1
40.	Süvöltő	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	1
		Összesen:	768

1. ábra. A hálóállások elhelyezkedése a vizsgálati területen

Színes gyűrűs jelölések és megkerülések Vas megyében - 2019

Harsányi Krisztián

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság
9730 Kőszeg, Aradi vértanúk parkja, e-mail: harsanyi.krisztian.onpi@gmail.com

K. Harsányi: Colour ringing of birds in Vas County, 2019

The author presents the results of the colour ringing of birds in Vas County. 62 individuals of 9 species were ringed by colour rings from September 2018 to August 2019 in Vas County.

Az alábbi összefoglaló a 2018. szeptember 1. és 2019. augusztus 31. között Vas megyében történt színes gyűrűs jelöléseket és lezárt megkerüléseket veszi számba. Az egyes adatok után zárójelben a gyűrűző(k) vagy az észlelő(k) neve szerepel.

Ebben az időszakban 62 madárra került színes gyűrű, a következő faji megoszlás szerint (csillagozva a megye tekintetében először ilyen módon jelölt fajok):

- 33 fehér gólya - *Ciconia ciconia* (Harsányi Krisztián, Koszorús Péter),
- 1 dankasirály - *Larus ridibundus* * (Dr. Németh Csaba),
- 1 barna rétihéja - *Circus aeruginosus* * (Harsányi Krisztián),
- 2 karvaly - *Accipiter nisus* (Harsányi Krisztián), ugyan itt
- 8 egerészölyv - *Buteo buteo* (Harsányi Krisztián),
- 10 vörös vércse - *Falco tinnunculus* (Harsányi Krisztián),
- 2 kabasólyom - *Falco subbuteo* * (Harsányi Krisztián),
- 1 vízirigó - *Cinclus cinclus* (Illés Péter),
- 4 vetési varjú - *Corvus frugilegus* * (Ottó Erzsébet).

A Chernel-kerti Madárvédelmi Mentőközpontból szabadon engedett madarak közül 13 fehér gólya, 1 dankasirály, 1 barna rétihéja, 2 karvaly, 8 egerészölyv, 5 vörös vércse, 2 kabasólyom és 4 vetési varjú kapott színes jelölést is (a repatriált madarak megkerüléseit az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság madártani tevékenységéről szóló írás taglalja részletesen). A Vasi Gólya Road Show 2019 keretében 20 fehér gólya pár fészében cseperedő fióka megjelölésére került sor Kőszegen, Lukácsházán, Szombathelyen, Sében, Toronyban, Náraiban és Bükön. Az "Adj otthont egy vércsecsaládnak!" elnevezésű vércsevédelmi akció programindító sajtótájékoztatója alkalmával kapott színes jelölést 5 vörös vércse

fióka, a madarak a sárvári Herpenyő-torkolat közelében álló nagyfeszültségű távvezeték tartó oszlopra kihelyezett fém költőládában cseperedtek. A vízirigót a Gyöngyös-patak kőszegi szakaszán jelölték.

85 alkalommal sikerült színes gyűrű alapján azonosítani példányokat, az alábbi faji megoszlás szerint (csillaggal jelölve a megye tekintetében először így leolvasott fajok):

- 43x bütykös hattyú - *Cygnus olor* (Aczél Gergely, Balácsi Péter, Bognár Boldizsár, Csibrány Balázs, Faragó Ádám, Fellner Zoltán, Harsányi Krisztián, Dr. Kóta András, Mohácsi Gábor, Pellingner Attila, Schmidt Ibolya, Tóth Kornél), közte cseh, lengyel és szlovén gyűrűs madarakkal,
- 1x kis kócsag - *Egretta garzetta* (Csemesz Sándor),
- 10x nagy kócsag - *Egretta alba* (Csemesz Sándor, Harsányi Krisztián, Kovács-Lukács Renáta, Pellingner Attila, Tóth Kornél),
- 12x fehér gólya (Borbás Katalin, Harsányi Krisztián, Dr. Kóta András, Ottó Erzsébet, Rába Veronika), közte osztrák és német gyűrűs madarak,
- 1x piros lábú cankó - *Tringa totanus* * (Polgárné Dornai Klára),
- 1x dankasirály (Dr. Kóta András), horvát gyűrűs madár,
- 9x sárgalábú sirály - *Larus michahellis* (Harsányi Krisztián), közte horvát gyűrűs madarak,
- 8x küszvágó csér - *Sterna hirundo* * (Harsányi Krisztián, Dr. Kóta András).

A következőkben néhány érdekesebb megkerülési esetet mutatok be a teljesség igénye nélkül.

2018 októberében népes gémcsapat tartózkodott a Gyöngyösfalu melletti lucernatáblán. Köztük volt egy színes gyűrűs nagy kócsag is (Kovács-Lukács Renáta, Harsányi Krisztián). A 2015-ben fiókaként a Barbacsi-tónál jelölt (Tatai Sándor) madárnak nem ez volt az első vasi megfigyelése, 2017 januárjában egy vépi szántón látták. 2017 nyarát az Oslí-Hányban töltötte.

A 2019 februárjában a csörötneki víztározón leolvasott bütykös hattyút (Faragó Ádám) 2012 őszén jelölték a dél-lengyelországi Krapkowicében (Waldemar Michalik), egy év múlva az ausztriai Stájerországban (Schwabenteich), 2015-16 telén Szlovéniában (Ptuj és Maribor) tűnt fel.

Márciusban a répcelaki Répce-árapasztónál figyeltek meg egy zászlós gyűrűvel rendelkező piros lábú cankót (Polgárné Dornai Klára). A madarat előző nyáron gyűrűzték a Borsodi-dűlőn (Dr. Hadarics Tibor) elsőéves madárként.

A 2019-ben a rábapatyi Kossuth utcában fészkelő gólyapár egyik tagja német gyűrűt viselt (Borbás Katalin, Dr. Kóta András), 2010-ben jelölték fiókaként Drezdától keletre (Grossdubrau). Ugyanebben a költési szezonban a rábapatyi kavicsbányában leolvasott három küszvágó csér (Harsányi Krisztián és Dr. Kóta András) mindegyike Győr-Moson-Sopron megyében kelt fiókaként, egy Mekszikópusztán (Pellinger Attila, 2013), kettő Mocsán (Bátky Gellért, 2014 és 2015).

Júliusban szintén a rábapatyi kavicsbányában került távcső elé egy igazi Európa-utazó sárgalábú sirály (Harsányi Krisztián). 2016 novemberében jelölték a zágrábi szeméttelen (Luka Jurinović) elsőéves madárként, két hónap múlva az olasz csizma keleti partján látták (Porto San Giorgio), azon a nyáron Dél-Lengyelországban (Nysa), majd 2018 őszén újra Itáliában, Velencétől délre (Chioggia) került elő.

Augusztus 18-án két gólya ácsorgott a kenézi vegyesboltnál lévő fészekben (Harsányi Krisztián), az egyik színes gyűrűt viselt. A 2014-ben fiókaként Győrszentivánon gyűrűzött madár (Tatai Sándor) 2017 júliusában már feltűnt a környékünkön, a 88-as út sárvári szakasza melletti szántón látták. Bízom benne, hogy a következő években sikerül költőpár tagjaként is azonosítanunk.

Köszönet illeti a Madárgyűrűzési Központ munkatársait a gyűrűzési és megkerülési adatok összegyűjtésében nyújtott segítségükért!

Tömördön élt az ország legidősebb erdei pintye (*Fringilla coelebs*) 2019-ben

Gyurác József

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Savaria Egyetemi Központ Biológiai Tanszék
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyuracz.jozsef@sek.elte.hu

J. Gyurác: In 2019, the country's oldest Common Chaffinch (*Fringilla coelebs*) lived in Tömörd

In 2010, a male specimen ringed in Tömörd was caught in 2016, 2017, 2018 and 2019 in Tömörd.

A madárgyűrűzés egyik célja, hogy a madarak természetben elérhető maximális életkoráról szerezzünk információkat. 2019. május 18-án fogtunk vissza a madárvártán egy 2010. szeptember 19-én Tömördön gyűrűzött hím erdei pintyet. A madár a gyűrűzés évében (2010) kelt ki a tojásból és többször is visszafogtuk a

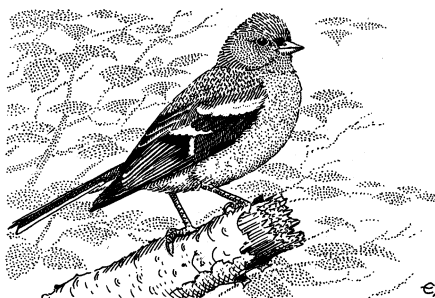
madárvártán (1. táblázat). Az ismert korú erdei pintyek közül az MME Madárgyűrűzési Központjának adatai alapján ez a 9 éves példány a legidősebb Magyarországon 2019-ben. Az európai madárgyűrűzési adatbázis (EURING) szerint egy svájci erdei pinty több mint 15 év 6 hónapot élt.

A gyűrűzési adatok nem csak a madár korát bizonyítják, hanem nagyfokú területhűségét is. Azt nem tudjuk, hogy a tömördi madarunk a vizsgálati területen vagy környékén látta-e meg a napvilágot, vagy egy kicsit távolabbról érkezett-e 2010 szeptemberében? A visszafogások dátumai alapján valószínű, hogy párjával több éven keresztül a madárvárta közelében sikeresen költött, vagyis a költőterülethez való hűsége, ragaszkodása nagymértékű. A fogások többsége a bokrosban felállított hálókkal (1, 7, 6,) történt, de egy-egy alkalommal a cserestölgyes szegélyében (16) a mocsárban, rekettyefűz bokor közelében (18) is előkerült. Valószínű, hogy a terület jó táplálkozó-, fészkelő- és búvóhely is az erdei pinty számára, különben nem térne vissza ide évről évre. Kondícióját (zsír, izom, tömeg) jól tartja, testtömege 22,0 és 25,2 gramm között változott az évek során.

Az különös, hogy felnőtt madárként egyszer sem fogtuk vissza az augusztustól novemberig tartó gyűrűzési időszakokban. Mikor vonul-el? Hol telelhet? Nem tudjuk, de még sokáig élhet, ha továbbra is jó döntéseket hoz és/vagy szerencséje is lesz a túlélésben. Ha igen, akkor talán egyszer ezekre a kérdésekre is választ kapunk.

1. A visszafogott hím erdei pinty gyűrűzési adatai

	Kor	Dátum	Óra	Eltelt napok	Háló	Zsír	Izom	Tömeg	Szárny mm	3. ke. mm	Gyűrűző
Gyűrűzés	1y	2010.09.19	9		6	0	2	25,2	87	68	Lukács Zoltán
Visszafogás	2+	2016.04.09	12	2029	7	0	2	23,6			Bánhidi Péter
Visszafogás	2+	2017.04.05	17	2390	16	1	2	22,9			Koszorús Péter
Visszafogás	2+	2017.04.30	8	2415	1	1	2	23,2			Illés Péter
Visszafogás	2+	2017.04.22	8	2407	1	1	2	22			Gyurácz József
Visszafogás	2+	2018.03.31	9	2750	1	0	2	22,9			Bánhidi Péter
Visszafogás	2+	2019.05.18	6	3163	18	0	2	22,2			Bánhidi Péter

er Erdei pinty (*Fringilla coelebs*)

Érdekes megfigyelések Vas megyében 2019-ben

Kóta András

9700 Szombathely, 11-es Huszár út 126., e-mail: vasimadarasz@gmail.com

A. Kóta: Avifaunistical data of the rare bird species in Vas County, 2019

The report presents the most interesting data from the season 21 November 2018 and 20 November 2019. The Red-breasted Goose, Sandwich Tern, Collared Pratincole and Little Bunting were observed for the first time in Vas County.

A megyében ritkán előforduló madárfajok megfigyelési adatainak gyűjtése az elmúlt években kialakított rendszer szerint 2019-ben is folytatódott. Alábbi dolgozatomban ismertetem 2018. november 21. és 2019. november 20. között megfigyelt megyei ritkaságokat, mely adatok elsősorban a következő madarászoknak köszönhetőek (abc-sorrendben): Bajor Zoltán, Borbás Katalin, Csempesz Sándor, Döbrösi Roland, Kis Pál, Kóta András és Tóth Kornél. Az adatokat kiegészítettem a www.birding.hu madártani honlap és adatbázis adataival és egyéb (az interneten elérhető, vagy szóbeli közlések nyomán szerzett) információkkal.

A legritkább madárfajok esetében a Cinege 15. számában megjelent „VAS MEGYE MADARAINAK NÉVJEGYZÉKE” által rendszerezett adatok alapján adtam meg a megfigyelések számát, figyelembe véve a Névjegyzék lezárása után a megyében előkerült, számomra ismertté vált adatokat is.

A vizsgált időszakban 4 leírandó madárfaj került elő a megyében: a vörhenyes fecske (*Cecropis daurica*), a karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*), a kenti csér (*Sterna sandvicensis*) és a törpesármány (*Emberiza pusilla*). A korábbi gyakorlatnak megfelelően ebben a beszámolóban csak akkor szerepeltetek leírandó ritka fajt, ha arról van fotó, vagy több megfigyelő is látta. Sajnos a vörhenyes fecskét csupán egy megfigyelő látta, bizonyító fotóról nincs tudomásom, pedig új faj lenne a megye madárfaunájára nézve. A másik három fajnál ezek a feltételek teljesülnek, így megelőlegezve a Nomenclator Bizottság hivatalos döntését hitelesítettnek tekintjük azokat.

Négy új fajjal gazdagodott a tavalyi ritkaságbeszámoló óta Vas megye madárvilága. Télen bukkant fel egy többeszes libacsapatban a vörösnyakú lúd (*Branta ruficollis*). Kenti csér (*Sterna sandvicensis*) és székicsér (*Glareola pratincola*) került elő májusban a rábapatyi kavicsbányatavaknál, majd ősszel egy törpesármányt (*Emberiza pusilla*) fogtak és gyűrűztek a Tömördi Madárvártán.

Különleges érdekességként kiemelendő, hogy a kis lilik 1929-ben volt utoljára megyénkben.

A kőforgató eddig mindössze egy múzeumi, 1997-es bizonyítópéldány alapján szerepelt a vasi Névjegyzékben. Idén szeptemberben került első alkalommal egy élő példány is távcsöveink elé a rábapatyi kavicsbányatavaknál, így 22 év kihagyással lett meg a faj második vasi adata. Ismereteink szerint 2011-ben volt utoljára túzok Vasban, szalakóta és ezüstsirály 2015-ben, sarki partfutó és apácalúd pedig 2016-ban.

A korábban szórványos bütykös ásólúd mellett a vizsgált időszakban örvös bukóból is 4-4 alkalommal láttunk, így nem kerültek bele a részletes felsorolásba. Kis sirály is rendszeres volt, nem is beszélve a vörös kányáról és kis kárókatonáról. A csérfélék családjából soha korábban ennyi faj egy év alatt nem bukkant fel megyénkben, mint idén (a három szerkőfaj mellett a kacagócsér, a lócsér, a kenti csér, a küszvágó csér és a kis csér).

Ismereteink szerint megyénkben eddig valaha legfeljebb 10 alkalommal megfigyelt, kiemelkedő ritkaságok listája a vizsgált időszakból (a latin név után az egyes fajok valaha volt, összesített megfigyeléseinek sorszáma):

vörösnyakú lúd (*Branta ruficollis*) 1.;
 kenti csér (*Sterna sandvicensis*) 1-2.;
 székicsér (*Glareola pratincola*) 1.;
 törpesármány (*Emberiza pusilla*) 1.;
 kis lilik (*Anser erythropus*) 2.;
 apácalúd (*Branta leucopsis*) 2.;
 kacagócsér (*Gelochelidon nilotica*) 2.;
 pásztorgém (*Bubulcus ibis*) 2.;
 kőforgató (*Arenaria interpres*) 2.;
 ezüstsirály (*Larus argentatus*) 4.;
 sarki partfutó (*Calidris canutus*) 4.;
 kis csér (*Sternula albifrons*) 5.;
 tavi cankó (*Tringa stagnatilis*) 7.;
 kígyászölyv (*Circaetus gallicus*) 8-9.

Részletes lista azokról a madárfajokról, amelyekről legfeljebb 3 megfigyelés gyűlt össze 2018. november 21. és 2019. november 20. között:

Kis lilik (*Anser erythropus*)

2018. december 29. Duka, mezőgazdasági terület a 8-as és a 84-es utak kereszteződésénél 1 pld. (Vasuta Gábor)

Apácalúd (*Branta leucopsis*)

április 17. Csepreg, horgásztó 1 pld. (Döbrösi Roland)

Vörösnyakú lúd (*Branta ruficollis*)

2018. december 29. Duka, mezőgazdasági terület a 8-as és a 84-es utak kereszteződésénél 9 pld. (Pánya Csaba)

Fekete réce (*Melanitta nigra*)

október 5. Kőszeg, Abért-tó 1 ad hím pld. (Erdő Ádám, Kardos Gábor, Kutschi Péter és többen mások)

Kis bukó (*Mergus albellus*)

2018. december 9. Csénye, Sárvári-horgásztó 1 tojó/juv pld. (Borbás Katalin, Tóth Kornél)

Északi búvár (*Gavia stellata*)

november 10. Táplánszentkereszt, gyöngyöshermáni kavicsbányatavak 1 pld. (Kóta András)

Sarki búvár (*Gavia arctica*)

2018. november 22-25. Csénye, Sárvári-horgásztó 1 pld. (Csempesz Sándor ill. Borbás Katalin és Tóth Kornél)

november 10-17. Táplánszentkereszt, gyöngyöshermáni kavicsbányatavak max. 3 pld. (Kóta András ill. Borbás Katalin)

Vörösnyakú vöcsök (*Podiceps grisegena*)

szeptember 1. Püspökmolnári, Lasselsberger kavicsbányató 1 juv pld. (Kis Pál)

november 10-15. Táplánszentkereszt, gyöngyöshermáni kavicsbányatavak 1 pld. (Kóta András, ill. Borbás Katalin)

Üstökösgém (*Ardeola ralloides*)

április 22-27. Szombathely, gyöngyöshermáni kavicsbányatavak max 2 ad pld. (Borbás Katalin, ill. Kóta András)

Pásztorgém (*Bubulcus ibis*)

július 27-29. Kőszeg, Abért-tó 1 pld. (Illés Péter és Heincz Miklós ill. többen mások)

Kanalasgém (*Platalea leucorodia*)

július 21. Rábapaty, Északi kavicsbánya 4 pld. (Tóth Kornél)

Kígyászölyv (*Circaetus gallicus*)

április 17. Sárvár, külterület 1 pld. (Busa Ákos)

augusztus 2. Velem, Szent-Vid hegy 1 pld. (Horváth Levente és tsai)

Parlagi sas (*Aquila heliaca*)

január 1. Sárvár, Rábasömjén felett átrepülő imm pld. (Tóth Kornél), ugyanezt a madarat látták aznap a rábapatyi kavicsbányában (Csempezs Sándor), majd valószínűleg ugyanez a madár került szem elé Sárvár külterületén január 13-án (Borbás Katalin és Tóth Kornél)

Kerecsensólyom (*Falco cherrug*)

október 23. Rábapaty, északi kavicsbánya környéke 1 juv pld. (Fellner Zoltán, Németh Nikolett)

Kis vízicsibe (*Porzana parva*)

szeptember 1.-11. Szombathely, gyöngyöshermáni kavicsbányatavak 1 pld. (Kóta András, ill Borbás Katalin)

Túzok (*Otis tarda*)

január 7. Nemeskolta, repceföld 1 pld. (Orbán Zsolt, via facebook)

Székicsér (*Glareola pratincola*)

május 25. Rábapaty, északi kavicsbánya 1 pld. (Kóta András és Csempezs Sándor)

Sarki partfutó (*Calidris canutus*)

szeptember 8-12. Rábapaty, északi kavicsbánya 1 juv pld. (Bajor Zoltán és többen mások)

Tavi cankó (*Tringa stagnatilis*)

augusztus 18. Püspökmolnári, Lasselsberger kavicsbánya 1 pld. (Kis Pál)

Kőforgató (*Arenaria interpres*)

szeptember 8. Rábapaty, északi kavicsbánya 1 pld. (Bajor Zoltán és többen mások)

Ezüstsirály (*Larus argentatus*)

május 19. Rábapaty, északi kavicsbánya 1 ad pld. (Sós Endre és Sós-Koroknai Viktória)

Kacagócsér (*Gelochelidon nilotica*)

május 18. Rábapaty, északi kavicsbánya 1 ad pld. (Kóta András és többen mások)

Kenti csér (*Sterna sandvicensis*)

május 25. Rábapaty, északi kavicsbánya 6 ad pld. (Kóta András, majd Borbás Katalin ill. Csempezs Sándor)

június 16. Püspökmolnári, kavicsbánya 1 ad pld. (Döbrösi Roland)

Kis csér (*Sternula albifrons*)

április 28. Táplánszentkereszt, gyöngyöshermáni kavicsbányatavak 1 ad pld.
(Borbás Katalin)

Szalakóta (*Coracias garrulus*)

június 15. Náriai, kaszáló 1 pld. (Kóta András)

Fülemülesitke (*Acrocephalus melanopogon*)

3 megfigyelési adat a rábapatyi Déli-kavicsbányatavakról, melyek részben ugyanazok a madarak lehetnek. Valószínűsíthetően költött idén a területen:

március 24. 1 éneklő pld. (Kóta András)

július 21. 2 pld. (Tóth Kornél)

augusztus 4. 1 pld. (Csempez Sándor és Tóth Kornél)

Fenyőszajkó (*Nucifraga caryocatactes*)

október 7. Kőszeg, Abért-tó 1 átrepülő pld. (Kóta András)

Törpesármány (*Emberiza pusilla*)

szeptember 26. Tömörd, 1 gyűrűzött pld. (Varga László és többen mások)

Köszönet mindenkinek, aki bármilyen módon segített, hogy meg tudjam írni ezt az összefoglalót. Különösképpen köszönet alábbi személyeknek: Bajor Zoltán, Borbás Katalin, Bognár Boldizsár, Busa Ákos, Csempez Sándor, Döbrösi Roland, Erdő Ádám, Faragó Ádám, Fellner Zoltán, Gyurác József, Harsányi Krisztián, Heincz Miklós, Horváth Levente, Illés Péter, Kardos Gábor, Kis Pál, Kutschi Péter, Orbán Zsolt, Pánya Csaba, Somogyi Csaba, Sós Endre, Tóth Kornél, Varga László és Vasuta Gábor.

Irodalom:

Gyurác J., Lukács Z., Vörös N. 2010. VAS MEGYE MADARAINAK NÉVJEGYZÉKE; NOMENCLATOR AVIUM COMITATUS CASTRIFERREI IN HUNGARIA; AN ANNOTATED LIST OF THE BIRDS OF VAS COUNTY IN HUNGARY. Cinege 15: 43-102.

Kóta A. 2012. Érdekes megfigyelések Vas megyéből 2012-ben. Cinege 17: 10-13.

Kóta A. 2013. Érdekes madárfaunisztikai megfigyelések Vas megyéből 2013-ban. Cinege 18: 36-40.

Kóta A. 2014. Érdekes megfigyelések Vas megyében 2014-ben. Cinege 19: 54-58.

Kóta A. 2015. Érdekes megfigyelések Vas megyében 2015-ben. Cinege 20: 49-54.

Kóta A. 2016. Érdekes megfigyelések Vas megyében 2016-ban. Cinege 21: 25-31.

Kóta A. 2017. Érdekes megfigyelések Vas megyében 2017-ben. Cinege 22: 44-50.

Kóta A. 2018. Érdekes megfigyelések Vas megyében 2018-ban. Cinege 23: 51-55.

Gyöngyöshermáni madármegfigyeléseim 2019-ben

Kóta András

9700 Szombathely, 11-es Huszár út 126., e-mail: vasimadarasz@gmail.com

A. Kóta: Brief summary on the bird observation carried out on the gravel-pit lake at Gyöngyöshermán in 2019

The report presents the most interesting data from the season Január 2019 and November 2019. During the observations, the author showed the existence of 144 species. Among these, the occurrence of the Black-throated Loon, Gray Plover, Caspian Tern, Eurasian Wigeon, Norther Pintail and Red-footed Falcon were faunistical curiosities.

Alábbi dolgozatomban foglalom össze a madármegfigyeléseimet a gyöngyöshermáni kavicsbányatavaknál, ahol 2019. január 1. és november 15. között 28 alkalommal jártam. Ezek közül 19 alkalommal sikerült a teljes terület bejárni, a többi alkalommal csak részleges bejárás történt. Minden alkalommal teljes fajlistákat töltöttem fel (azaz felírtam az összes megfigyelt fajt) a Madáratlasz Projekt (MAP) online adatbázisába. Végig különös figyelemmel voltam a vízimadarakra, azok példányszámait legtöbbször pontos számolással, kisebb részben becsléssel meghatároztam és felírtam. A többi madárfaj példányszámait csak részben írtam fel pontosan. A megfigyelési alkalmak havi eloszlása a következőként alakult:

Jan.	Febr.	Már.	Ápr.	Máj.	Jún.	Júl.	Aug.	Szep.	Okt.	Nov.
1	2	1	3	4	4	3	2	4	2	2

Általában egyedül végeztem a madármegfigyelést, de párszor Borbás Katalinnal futottam össze és többször kísérték el gyermekeim (Julka és Misi) is. Áprilistól kezdve az MME belső pályázati forrása támogatta a felméréseimet.

Egy teljes bejárás hossza másfél- 3 órás volt, a részleges bejárások 40-110 percesek voltak. 144 fajt sikerült megfigyelnem, ebből 2 C kategóriás (fácán és parlagi galamb). 7 fajt első alkalommal észleltem (ezüstlile, lappantyú, kék vércse, kerti rozsdafarkú, lócsér, kis vízicsibe), így az általam eddig valaha a területen megfigyelt madárfajok száma 182-re emelkedett. A többé-kevésbé rendszeres vízimadarak között 8 faj esetében dőlt meg idén a korábbi mennyiségi rekord (sarki bűvár, fütyülő réce, nagy kárókatona, kontyos réce, csörgő réce, nyílfarkú réce, kanalas réce, billegetőcankó). 5 alkalommal láttam 50-nél több fajt egy napon, a legtöbbet június 2-án (59 faj).

A vízhez köthető és néhány egyéb érdekesebb faj részletes listája:

Bütykös hattyú (*Cygnus olor*) 2 pár kezdett költésbe, abból az egyik volt sikeres. Jún. 2-án láttam először a 7 pici fiókát, szept. 22. után már csak 6 fióka maradt. Legnagyobb példányszám 28 volt (jan. 1.).

Nagy lilik (*Anser albifrons*) 1 adat: november 10. 1 pld.

Fütyülő réce (*Anas penelope*) Kiszámú téli vendég és tavaszi átvonuló, gyakori őszi átvonuló (11 adat). Legkorábbi őszi adata szept. 21., legkésőbbi tavaszi április 15. Legmagasabb példányszám november 15-én volt (35 pld.)

Kendermagos réce (*Anas strepera*) 4 adat: ápr. 15. 3 pld., okt. 20. 7 pld., okt. 23. 1 pld., nov. 10. 3 pld.

Csörgő réce (*Anas crecca*) 14 adatával a terület második leggyakoribb récefaja. Idén kis híján egész évben láttam, legkorábbi őszi adat szept. 1., legkésőbbi tavaszi adat ápr. 27. ezen kívül egy alkalommal júliusban is láttam 5 példányt. Költésnyilvánulást nem láttam.

Tőkés réce (*Anas platyrhynchos*) Mind példányszámban, mind a megfigyelési alkalmak számában a leggyakoribb vízimadár a területen. Legtöbbet nov. 10-én láttam (510).

Nyílfarkú réce (*Anas acuta*) Kiszámú őszi átvonuló. 4 adat: szept. 21. 2 pld., szept. 29. 3 pld., okt. 23. 3 pld., nov. 10. 8 pld.

Böjti réce (*Anas querquedula*) Kiszámú tavaszi átvonuló. 4 adat: márc. 17. 20 pld., ápr. 15. 3 pld., ápr. 27. 5 pld., máj. 4. 3 pld.

Kanalas réce (*Anas clypeata*) Kiemelkedően sokszor láttam idén. 2018-ig bezárólag 8 év alatt 101 madarászás során láttam összesen 12-szer. Idén 28-ból tízszer került távcsővem elé. Legkorábbi őszi adata aug. 24. Legkésőbbi tavaszi ápr. 27. Láttam egyszer nyáron is (jún. 2.). Legmagasabb példányszáma 24 volt (ápr. 15-én).

Üstökös réce (*Netta rufina*) Csupán kétszer láttam 1-1 gácsért (febr. 21. és június 21.).

Barátréce (*Aythya ferina*) Gyakori őszi- tavaszi átvonuló. Harmadik leggyakoribb récefaj (12 adat). Legkorábbi őszi adata szept. 21. Legkésőbbi tavaszi április 26. Egyszer láttam nyáron is (júl. 9.). Legnagyobb példányszáma febr. 23-án volt (55).

Cigányréce (*Aythya nyroca*) 1 adat: okt. 20. 1 pld.

Kontyos réce (*Aythya fuligula*) 4 adat: febr. 23. 3 pld., ápr. 15. 3 pld., nov. 10. 4 pld., nov. 15. 32 pld.

Hegyi réce (*Aythya marila*) 1 adat: nov. 10. 1 adult gácsér. Nyolcadik megfigyelése a fajnak valaha Vas megyében.

Kerceréce (*Bucephala clangula*) Csupán egyszer láttam egy teljesen szokatlan időpontban: egy tojó színezetű madár volt a tápláni tavon május 8-án.

Örvös bukó (*Mergus serrator*) 1 adat: nov. 15. 1 tojó színezetű madár.

Északi búvár (*Gavia stellata*) 1 adat: nov. 10. 1 pld.

Sarki búvár (*Gavia arctica*) November 10-én láttam a Szombathelyhez tartozó egyik tavon egy madarat, majd kicsivel később a táplánszentkereszti tavon kettőt. Nov. 15-én együtt láttam valószínűleg ugyanazt a hármat.

Kis vöcsök (*Tachybaptus ruficollis*) Kiszámú, de rendszeres őszi-téli vendég. Augusztus végétől kezdve a területen tartózkodott, maximális példányszáma 11 volt. Ezen kívül egy adat van májusból és egy adat februárból 1-1 madárról.

Búbos vöcsök (*Podiceps cristatus*) Március 17-től kezdve szinte egész évben megfigyelhető volt. Párban mozgó, udvarló madarak egész nyáron voltak, sikeres költés (fészekrakásra alkalmas vízfelszín híján) nem volt. Legnagyobb példányszáma 12 volt (szept. 1-jén).

Vörösnyakú vöcsök (*Podiceps grisegena*) 1 adat: nov. 10-15. 1 pld. Különlegességként megemlítendő, hogy november 15-én 4 vöcsökfaj volt a tápláni-tavon.

Feketenyakú vöcsök (*Podiceps nigricollis*) 2 adat, amelyek között akár lehet átfedés is: okt. 20-23. 2 pld., nov. 15. 1 pld.

Nagy kárókatona (*Phalacrocorax carbo*) Egész évben megfigyelhető volt. Legnagyobb példányszáma 78 volt (okt. 20. és okt. 23.).

Kis kárókatona (*Phalacrocorax pygmeus*) 1 adat: jún. 2. 1 ad pld.

Törpegém (*Ixobrychus minutus*) 1 adat: máj. 8. 1 pld.

Kis kócsag (*Egretta garzetta*) 3 adat, melyek részben ugyanazok lehetnek: máj. 8. 1 pld., május 24. 3 pld., jún. 2. 2 pld.

Nagy kócsag (*Egretta alba*) Rendszeres vendég (16 adat). Idén láttam először fészkelési időszakban (átnyaraló) madarakat. A környező mezőgazdasági területekről járnak be inni és az iszapzátonyon pihenni. Novemberben a tápláni-tó partszegélyében tömegesen felbukkanó kishalak vonzották oda az idei rekordmennyiséget (nov. 10. 32 pld.).

Szürke gém (*Ardea cinerea*) 1-2 példány lényegében egész évben megfigyelhető a területen. Legnagyobb példányszáma szept. 29-én volt (10 pld.). Költésre utaló viselkedést nem láttam.

Vörös gém (*Ardea purpurea*) 1 adat: jún. 2. 1 pld.

Darázsölyv (*Pernis apivorus*) 3 adat (1-1 pld.): máj. 24-én, jún. 2-án és aug. 24-én.

Barna kánya (*Milvus migrans*) Bejárt rendszeresen vadászni a költési időszakban a területre, 5 megfigyelésem volt április vége és június közepe között.

Rétisas (*Haliaeetus albicilla*) 1 adat: okt. 20. 1 ad pld.

Barna rétihéja (*Circus aeruginosus*) Legalább 1 pár sikeresen költött, ápr. 15. és szept. 22. között folyamatosan a területen volt, a környék jellemző madara.

Kék vércse (*Falco vespertinus*) 1 adat: máj. 24. 1 tojó pld.

Kabasólyom (*Falco subbuteo*) 1 adat: jún. 22. 1 pld.

Vándorsólyom (*Falco peregrinus*) 2 adat (1-1 pld.): jún. 2. és szept. 21-én.

Guvat (*Rallus aquaticus*) 1 adat: nov. 10. 1 pld. szólt többször is.

Kis vízcisibe (*Porzana parva*) 1 adat: szept. 1-jén 1 pld. megfigyelve.

Vízityúk (*Gallinula chloropus*) Valószínűleg az alacsony vízállás miatt soha korábban ennyi vízityúk nem volt a területen. Legalább három revír volt, 2 párnál is láttam frissen kelt pici fiókákat.

Szárcsa (*Fulica atra*) Tíz megfigyelése közül nyolc júl. 18. utáni. Februárban és márciusban van még 1-1 adata. Legnagyobb példányszám 16 volt (nov. 15.).

Daru (*Grus grus*) 1 adat: okt. 23. 72 pld. átrepült.

Gólyatöcs (*Himantopus himantopus*) 1 adat: máj. 26. 3 pld.

Kis lile (*Charadrius dubius*) Idén először sikerült bizonyított költést dokumentálnom. Két alkalommal bukkantam tojásos fészkére (3 ill. 4 tojás), ill. láttam frissen kikelt apró kis fiókát. Márc. 17. és júl. 21. között tartózkodtak a területen.

Ezüstlile (*Pluvialis squatarola*) 2 adat: ápr. 27. és aug. 24. 1-1 átrepülő pld.

Bíbic (*Vanellus vanellus*) 5 tél végi/kora tavaszi adat mellett egy májusi megfigyelés volt. Legnagyobb példányszám febr. 21-én volt (120 pl.).

Temminck-partfutó (*Calidris temminckii*) 1 adat: máj. 8. 1 pld.

Havasi partfutó (*Calidris alpina*) 2 adat: máj. 8. 2 pld., szept. 22. 4 pld.

Pajzsos cankó (*Philomachus pugnax*) 1 adat: máj. 26. 1 pld.

Sárszalonka (*Gallinago gallinago*) 1 adat: szept. 22. 6 pld.

Nagy póling (*Numenius arquata*) 2 megfigyelés, feltételezhetően részben ugyanazok a madarak: szept. 1. 1 pld., szept. 21. 3 pld.

Billegetőcankó (*Actitis hypoleucos*) Legkorábbi tavaszi adata ápr. 15. volt, legkésőbbi őszi szept. 29. Május eleje és július vége között nem láttam. Legnagyobb példányszáma ápr. 27-én volt (18 pld.).

Erdei cankó (*Tringa ochropus*) 4 adat: márc. 17. 1 pld., ápr. 15. 1 pld., jún. 16. 1 pld., júl. 21. 4 pld.

Füstös cankó (*Tringa erythropus*) 1 adat: ápr. 15. 3 pld.

Szürke cankó (*Tringa nebularia*) 2 adat: ápr. 15. 3 pld., ápr. 27. 1 pld.

Réti cankó (*Tringa glareola*) 4 adat, melyek lehetnek részben ugyanazok a madarak: ápr. 27. 5 pld., máj. 8. 5 pld., júl. 9. 1 pld., júl. 18. min 1 pld. átrepült, szólt.

Szerecsensirály (*Larus melanocephalus*) 1 adat: júl. 21. 1 juv pld.

Dankasirály (*Larus ridibundus*) Gyakori faj, 20 alkalommal láttam. Legnagyobb mennyiséget ápr. 27-én láttam (150 pld.).

Viharsirály (*Larus canus*) 1 adat: jan. 1. 8 pld.

Lócsér (*Hydroprogne caspia*) 1 adat: ápr. 27. 1 ad pld. szállt ki a területről dankákkal együtt É-i irányba.

Küszvágó csér (*Sterna hirundo*) 12 megfigyelési adat ápr. 15. és júl. 21. között. Legnagyobb példányszám 4 volt (jún. 21. és júl. 9.).

Fattyúszerkő (*Chlidonias hybrida*) 1 adat: máj. 24. 4 pld.

Kormos szerkő (*Chlidonias nigra*) 2 adat: máj. 8. 3 pld., jún. 2. 2 pld.

Lappantyú (*Caprimulgus europaeus*) Az egyik legkülönlegesebb madaras élményem talán ez a faj volt. A félsziget oldalában a talajról szállt fel a lábam alól és repült bizonytalanul tovább fényes nappal. Életemben ez volt mindössze a második alkalom, hogy nappal láttam lappantyút. Minden valószínűség szerint ez egy vonuló madár lehetett.

Kerti rozsdafarkú (*Phoenicurus phoenicurus*) 1 adat: szept. 29. 1 tojó színezetű madár.

Nádi tücsökmadár (*Locustella luscinioides*) 1 adat: ápr. 26-27. 1 éneklő pld.

Tüzesfejű királyka (*Regulus ignicapilla*) 1 adat: szept. 29. 1 pld.

Hálás köszönettel tartozom Kováts Istvánnak a területre való belépésem engedélyezéséért!

Irodalom

Kóta A. 2018. Gyöngyöshermáni madármegfigyeléseim összefoglalója 2010-2018.
Cinege 23: 56-64.

KRÓNIKA

A Tömördi Madárvárta is Vas megyei érték

Gyurác József

1. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Savaria Egyetemi Központ Biológiai Tanszék
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyuracz.jozsef@sek.elte.hu

J. Gyurác: The Tömörd Bird Ringing Station is also a value of Vas County

The Tömörd Bird Ringing Station was included in the Vas County Depository in 2019.

2019 nyarán javaslatot nyújtottam be a Vas Megyei Értéktár Bizottsághoz, melyben javasoltam és indokoltam, hogy a Tömördi Madárvárta is tagja legyen a megyei értékeknek kulturális örökség kategóriában. A célom ezzel az volt, hogy a természetudományos és természetvédelmi eredmények és az azokat elérő közösségek arányát növeljem a megyei értékek sorában, így is felhívva a társadalom figyelmét természeti értékeink veszélyeztettségére és megőrzésük fontosságára.

A felterjesztett nemzeti érték megnevezése:

„TÖMÖRDI MADÁRVÁRTA” Chernel István nyomdokain és szellemében

Részlet az indoklásból:

A Tömördi Madárvárta több mint 20 éve működő, Vas megye egyetlen nemzetközi jelentőségű madárgyűrűző- és madárvonulás-kutató állomása. Kutatási eredményeit rangos (ld. Scopus, Scimago és Web of Science folyóirat rangsorokat), nemzetközi tudományos folyóiratok (pl. Acta Zoologica Bulgarica, Acta Zoologica Hungarica, Biologia Section Zoology, Ornis Fennica, Ornis Hungarica, The Ring, North-Western Journal of Zoology) is rendszeresen közlik. A madárvártán folyó kutatási programokban hazai és külföldi kutatók, PhD hallgatók is rendszeresen részt vesznek. Vas megye óvodái, általános és középiskolái, egyeteme építik be környezeti nevelési programjaikba a madárvárta tevékenységét. Hazánkból és határainkon túlról (Pl. Erdély) is évente több száz gyermek, diák keresi fel a Tömördi Madárvártát és kerül közeli kapcsolatba természeti értékeinkkel. Az értéktárba történő felvétel indoka és célja, hogy ezzel is segítsük a Vas megyében folyó, nemzetközi viszonylatban is figyelemre méltó eredményeket produkáló, a cherneli örökségre építő madártani kutatások és gyakorlati természetvédelem fejlődését. Mindezek növelhetik Vas megye tudományos-kulturális és ökoturisztikai ismertségét és elismertségét. A javaslatához Dr. Halmos

Gergő és Prof. Dr. Magyar Gábor írt támogató nyilatkozatot, amit ezúton is köszönök.

Az indoklás, a madárvárta eredményeinek bemutatása és a támogató nyilatkozatok alapján a Vas Megyei Értéktár Bizottság 2019. október 11-én megtartott ülésén úgy döntött, hogy a Tömördi Madárvárta felvételt nyert a megyei értéktárba. Így jogosultságot szerzett arra, hogy használhassa a Vas Megyei Érték megjelölést és felkerül a megyei értéktár honlapjára is – vasiertektar.hu. Itt is megköszönöm a Bizottság tagjainak döntést.

**A Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület
munkájának támogatói 2019-ben**

Adójuk 1%-át felajánló személyek

ELTE Savaria Egyetemi Központ, Savaria Biológiai Tanszék

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság

KÖSZÖNJÜK!

**Kérjük, támogassa Vas megye természetvédelmét
adója 1%-ával!**

Adószám: 18884351-1-18

**2020. ÉV AZ ERDEI FÜLESBAGOLY (ASIO OTUS) VÉDELMENEK
ÉVE**

Erdei fülesbagoly (Asio otus)

Rajzok BirdLife grafikák

Készült a Balogh és Társa Kft. nyomdájában, Szombathely

1. kép. Öreg csertölgy (*Q. cerris*) és lucfenyő (*P. abies*) álló holtfa fekete harkály (*D. martius*) véséseivel a Tömördi Madárvárta területén (Fotó: Németh Cs.)

2. kép. Öreg erdei fenyő (*P. sylvestris*) és galagonya (*Crataegus sp.*) védelmében nőtt magas kőris (*F. excelsior*) a Tömördi Madárvárta területén (Fotó: Németh Cs.)

3. kép. Éjszakázó helyüket elfoglalt vetési varjú (*Corvus frugilegus*) példányok. Szombathely, Pelikán-park 2019. január 23. (Fotó: Gyurácz J.)

4. kép. Vetési varjú (*Corvus frugilegus*) fészkei a 8. sorszámú platánfán. Szombathely, Pelikán-park 2019. április 17. (Fotó: Gyurácz J.)

5. kép. A szombathelyi Pelikán-parkban telelő/fészkelő vetési varjak éjszakázó- és fészkelőhelye, valamint fontosabb táplálkozóterületei (<https://earth.google.com/web/2019>):

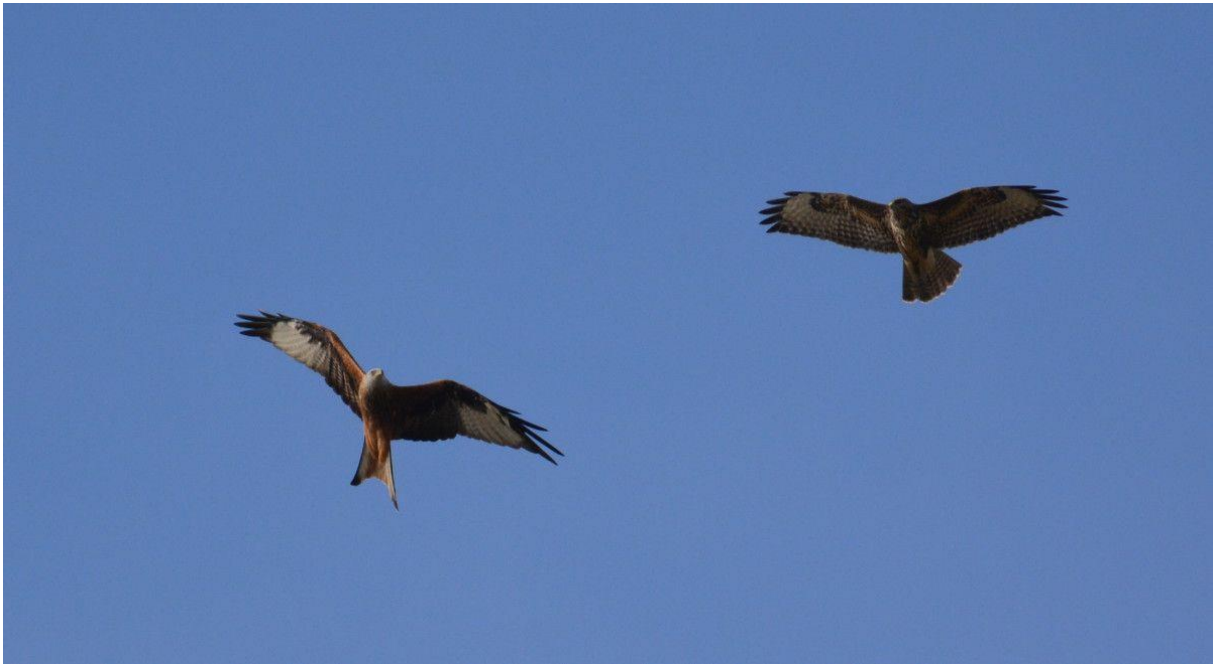
1. Pelikán park, éjszakázóhely, fészkelőhely, fészkekanyag gyűjtő terület
2. Körtés-Kiskertek legnagyobb összefüggő táplálkozóterület
3. Tesco áruház környéke táplálkozóterület
4. Metro áruház környéke táplálkozóterület
5. Interspar áruház és Savaria Plaza környéke táplálkozóterület
6. Szombathely-Kőszeg, Szombathely-Győr vasútvonalak környéke táplálkozóterület
7. Falco gyár környéke táplálkozóterület
8. Söpte gyepterületei táplálkozóterület
9. Vasasszonyfa gyepterületei táplálkozóterület
10. Lehetséges fészkelőhely, E.ON platánsor
11. Lehetséges fészkelőhely, Gyöngyös menti park
12. Szeméttelép, parkerdő, stabil táplálkozóterület egész évben

6. kép. A hím (leengedett rezgő szárnnyal) vetési varjú (*Corvus frugilegus*) násztánca a tojó előtt. Szombathely, Pelikán-park 2019. március 20. (Fotó: Gyurác J.)

7. kép. „Suri”, a legkorábban, 2019. február 13-án visszatért hazai fehér gólya (*Ciconia ciconia*). Vassurány 2019. február 18. (Fotó: Gyurác J.)

8. kép. Vörös kánya (*Milvus milvus*) és egerészölyv (*Buteo buteo*). Rábapaty, kavicsbánya (É) melletti szántóföld 2019. szeptember 15. (Fotó: Tóth K.)

9. kép. Sárgalábú sirály (*Larus michahellis*) fiatal példánya. Rábapaty, kavicsbánya 2019. szeptember 22. (Fotó: Tóth K.)

10.kép. Szerencsensirály (*Larus melanocephalus*), „nászruhás”. Rábapaty, kavicsbánya (É) 2019. március 17. (Fotó: Tóth K.)

11. Szerencsensirály (*Larus melanocephalus*). Rábapaty, kavicsbánya 2019. szeptember 22. (Fotó: Tóth K.)

12. kép. Kis lile (*Charadrius dubius*) fészke. Gyöngyöshermán, kavicsbánya
2019. június 30. (Fotó: Kóta A.)

13. kép. Kis lile (*Charadrius dubius*) fiókája. Gyöngyöshermán, kavicsbánya
2019. július 21. (Fotó: Kóta A.)

14. kép. Bütykös hattyú (*Cygnus olor*) Hanságban (Oslí-Hany) gyűrűzött, több mint 3 éves tojó példánya. Rábapaty, kavicsbánya (É) 2019. június 23.
(Fotó: Tóth K.)

15. kép. A piros lábú cankó (*Tringa totanus*) 2018-ban Fertőnél gyűrűzött példánya. Répcelak, Répce-árapasztó 2019. március 29. (Fotó: Polgárné Dornai K.)

16. kép. A kőszegi Madárvédelmi Mentőközpontból szabadon engedett gulipán (*Recurvirostra avosetta*). Velencei-tó, Dinnyési-fertő 2018. október 9. (Fotó: Kovács N.)

17. kép. Kabasólyom (*Falco subbuteo*) első színes gyűrűs példánya Vas megyében. Kőszeg 2019. június 18. (Fotó: Erdő-Tóth Zs.)

18. kép. A Chernel-kerti Madárvédelmi Mentőközpontban született és Németországban megfigyelt fehér gólya (*Ciconia ciconia*). Westhausen-Jagsthausen 2019.augusztus 19. (Fotó: H. Vaas)

19. a. Mentett őszapó (*Aegithalos caudatus*) fiókák. Kőszeg, Chernel-kerti Madárvédelmi Mentőközpont 2019.04.26. (Fotó: Erdő-Tóth Zs.).
 13. b. Az egyik mentett őszapó visszafogáskor. Kőszeg, Chernel-kert 2019.10.08.(Fotó: Ottó E.)

20. Cseh Köztársaságban gyűrűzött, Tömördön visszafogott fűrj (*Coturnix coturnix*) kakas. Tömördi Madárvárta 2019. augusztus 2.
(Fotó: Góczán J.)

21. kép. Szlovéniában gyűrűzött, Tömördön visszafogott fülemüle (*Luscinia megarhynchos*). Tömördi Madárvárta 2019. augusztus 16. (Fotó: Gyurác J.)

22. kép. Svédországban gyűrűzött, Tömördön visszafogott kerti rozsdafarkú (*Phoenicurus phoenicurus*) tojó. Tömördi Madárvárta 2019. szeptember 22. (Fotó: Faragó Á.)

23. kép. Törpesármány (*Emberiza pusilla*) fiatal, nyolcadik gyűrűzött példánya Magyarországon. Tömördi Madárvárta 2019. szeptember 26. (Fotó: Gyurácz J.)

24. kép. Zöld küllő (*Picus viridis*) augusztusban gyűrűzött és októberben visszafogott fiatal hím példánya. Tömördi Madárvárta 2019. október 3.

25. kép. Tüzesfejű királyka (*Regulus ignicapilla*) fiatal hím gyűrűzött példánya az Európai Madármegfigyelő Napokon. Tömördi Madárvárta 2019. október 5.
(Fotó: Gyurácz J.)

26. kép. Havasi partfutó (*Calidris alpina*) első gyűrűzött példánya Tömördön.
Tömördi Madárvárta 2019. október 9. (Fotó: Szegvári K.)

27. kép. Vörösbegy (*Erithacus rubecula*) Lengyelországban gyűrűzött, Tömördön
visszafogott példánya. Tömördi Madárvárta 2019. október 18.
(Fotó: Ottó E.)

28. Kép. Ausztriában (Fertő) gyűrűzött, Tömördön visszafogott őszapó (*Aegithalos caudatus*). Tömördi Madárvárta 2019. október 26. (Fotó: Göncz I.)

29. kép. Madarak és Fák Napja verseny résztvevői Kelemen Tibor szervezővel a Saághy István Erdészeti Információs Központban. Szombathely 2019. április 5. (Fotó: Gyurácz J.)

30. kép. Dr. Kóta András és Vörös Norbert gólyafióka gyűrűzés közben a Vas megyei Gólya Road Show-n. Szombathely-Olad 2019. június 24. (Fotó: VN)

31. kép. A Csányi Alapítvány által támogatott diákok az utolsó CES napon. Tömördi Madárvárta 2019. július 9. (Fotó: Illés P.)

32. kép. Csíkszeredai gyerekek a Tömördi Madárvártán Góczán József és Varga László madárgyűrűzőkkel. Tömörd 2019. augusztus 4. (Fotó: AN)

33. kép. A Dévai Szent Ferenc Alapítvány Székelyhídi otthonából érkezett gyerekek a Tömördi Madárvártán Dr. Gyurácz József madárgyűrűzővel. Szombathely 2019. augusztus 28. (Fotó: Borsfai R.)

34. Európai Madármegfigyelő Napok résztvevői a Tömördi Madárvártán Lukács Zoltán madárgyűrzővel és Göncz István állandó munkatárssal. Tömörd 2019. október 5. (Fotó: Gyurácz J.)

35. kép. Illés Péter tevékenységét Chernel István Emlékéremmel ismerte el az MME Elnöksége. Kőszeg 2019. május 31. (Fotó: Gyurácz J.)